БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
СЕНТЯБРЬ
13
ВТОРНИК
№ 215 (4699)

Өртээ 20 көп

Далайның орук сууру-биле чедишкинниг чоруушкун

«Балтика» деп турбоэлектроходтан ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга бөлүүнүң дыннатканы болза: Совет Эвилелиниң, Украин ССР-ниң, Белорус ССР-ниң, Венгр Улус Республиканың, Румын Улус Республиканың болгаш Болгарияның Улус Республиказының КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга төлээлерин аппар чоруур турбоэлектроход сентябрь 10-нуң 13 шакта Зунд өөш-биле Данияның болгаш Швецияның эриктеринге көзүлдүр эткен. Швецияның премьер-министри дээрги Т. Эрландерге, Данияның премьер-министри дээрги В. Кампманга болгаш Норвегияның премьер-министри дээрги Э. Герхардсенге «Балтиканың» кырындан Н. С. Хрущев телеграммалар чоруткулаан. Н. С. Хрущев ол телеграммаларынга «Балтиканың» чаны-биле эртип бар чоруй, Швецияның, Данияның болгаш Норвегияның премьер-министрлеринге болгаш улустарынга тамчык чаагай, тайбың болгаш аас-кежиктиг чоруктарны күзээнин илереткен.

«Балтиканың» кырында ажыл-херекчи байдал туруп турар. Н. С. Хрущев, Н. В. Подгорный, К. Т. Мазуров, А. А. Громыко хүнүң агар ажыл-хереҳтерин кылбышаан, Кол Ассамблеяның ам болур сессиязының айтырыгларын чугаалажып көрүп чоруурлар. Ол ышкаш Венгрияның, Румынияның болгаш Болгарияның эштер Я. Кадарга, Г. Георгиу-Дежке болгаш Т. Житковка баштаткан төлээлери база-ла ажылдап чоруурлар.

Сентябрь 10-да далай ыржым шөлээн. Хүнээректиг. Сентябрьның 9-туң кежээзинде Балтийскиге болган чылыг үдээшкиннерниң соонда, турбоэлектроходка кежээки чем үезинде, төлээлер болгар эштерге национал байырлалды — хосталганың Хүнүн, Болгарияга революцияның тиилээниниң Хүнүн таварыштыр байыр чедирген.

Балтийниң Кызыл-туктуг флодунуң корабльдеринге үдетпишаан, турбоэлектроход «Балтика» Каттегат өөшче кирипкен.

ХОЙ АЖЫЛЫНДА ЧУГУЛА ХЕМЧЕГ

Малның баш санын дүрген өстүреринге, уксаалыг шынарын экижиреринге болгаш продуктулуун бедиреринге эң кол хемчеглерниң бирээзи—төрүүр малдарны, ылангыя хойларны болгаш инектерни тарып боозадыр ажылды чорударын шын организастаары болур.

1960—1961 чылларда колхоз, совхоз бүрүзүнге бүгү төрүүр хойларга болгаш инектерге чүгле тарып боозадыр арганы ажыглаар сорулганы боттандырарынга партия биле чазактың улуг хемчеглерни ап турарын бистиң областың чижээнден көрүп болур.

Ам үеде областа малды тарып боозадыр талазы-биле Кызылда болгаш Чадаанада районнар аразының күрүне станцияларын тургуская. 1961 чылда ындыг станцияларны Тес-Хем болгаш Бай-Тайга районнарга тургузар. Колхозтарга болгаш совхозтарга мал тарып боозадыр 60—70 хире чаа пунктуларны организастаарынга дерилгелерни күрүне үндүрүп берген, чүс ажыг эрги пунктуларның артык дерилгелери бар. Чаңгыс сөсбиле чугаалаарга, бо мурнакчы арганы ажыл-агый бүрүзүнге чедишкинниг чорударын хандырар бүгү үүлдер бисте бар.

Кышкы болгаш эрте часкы ооллаашкында алдынган хураган бүрүзүнден бо чылын 1,5—1,8 кг чедир дук алганының чижектери эвээш эвес. Өвүр районнуң «Торгалыг», «Коммунизмче орук», Тес-Хем районнуң «Чодураа», «Ак Эрик» колхозтарының хоюнуң 60 ажыг хуузу ам экижиткен уксаалыг болуп, чамдык коданнарда дуктуң ортумак кыргылдазы 4,5—5 кг болгаш оондаа көвүдеп турар.

Тарып боозадылганың улуг ажык-дузазы мындыг турбуже, СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның болгаш колхозтарның, совхозтарның чамдык удуртукчулары хойларның болгаш өске-даа малдарның тарып боозадылгазын организастаарын чугулага көрбейн турары шын эвес. Чаа-Хөл, Бай-Тайга, Каа-Хем районнарның колхозтарынга чоокку хүннерге чедир хой тарып боозадыр чамдык пунктулар белеткеттинмээн. Сүт-Хөл, Улуг-Хем, Тес-Хем районнарның колхозтарында тарып боозадылга бүрүн эгелевээн. Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая», Ленин аттыг, «СЭКП XX съездизи», «X Улуг хурал» колхозтарында бүдүрүкчү кошкарларны белеткээринче сагыш салбаанындан оларның күжү арган. Ынчаарга ол район бо чылын 29 муң баш хойну тарып боозадыр болгай. «Элегес» «Барлык», «Тиилелге», совхозтар 30 мундан эвээш эвес хойну тарып боозадыр тургаш-ла ук ажылды организастыг эвес эгелеп турар.

Чамдык районнар хой тарып боозадыр пунктуларның дериг-херекселлерин зооветеринария хандырылгазындан амга чедир албаан. Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл, Улуг-Хем районнарның колхозтары хураганнарны амга чедир иелеринден ангылаваан. Ол чорук тарып боозадылганың ажылын үзеринге чедирер болгаш хойларның кызыраар чорууп көвүдедир.

Колхозтарның, совхозтарның хой тарып боозадыр ажылды эгелеп турарында бо демдеглеттинген болгаш өске-даа четпестерни дарый этпес болза эткен чылдың чазыгларын каталтаарынга чедирип болур. Эткен чылын Сүт-Хөл районга хой тарып боозадырының планы чүгле 56,8 хуу, а «Алдан-Маадыр» колхозка 20,8 хуу күүсеттинген, оон уламындан хойларның 29 хуузу кызыраан оолгаш 3944 хураган чедир алдынмаан. Областа нинти хойларның 43,2 хуузу нарын дуктуг уксаа-биле экижиттинген турда, Сүт-Хөл районда чүгле 20 хуу болуп турар чорук нарын дуктуг уксаа-биле хой тарып боозадыр бо чугула ажылды организастаарынче кичээнгей салбаанының түңнели болур.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң доктааткан планын өзүгаар бо чылын областа 309200 баш хойну нарын дуктуг кошкарларның үрези-биле тарыыр ужурлуг. Бо улуг сорулганы чедип алыр төлээде, үстүнде айытканн районнарның партия, совет оолгаш көдээ ажыл-агый органнары бо чугула ажылды организастаар талазы-биле тодаргай хемчеглерни дүрген алза чогуур. Бирги эвлчегде бүгү ажыл-агыйларга хураганнарны иелеринден ангылаар херек. Тарып боозадылга чорун турган үеде хойларга болгаш кошкарларга эки одарларны шилип алыр, эки шынарлыг сиген, концентраттар, минералдыг болгаш өске-даа чемнер-биле кошкарларны чемгерер болза ам ажыл чедишкиннинг болур. Эң чоокку хүннерде бүгү пунктуларның септелгезин, дерилгезин, оларны тарып боозадылганың техниктери болгаш өске-даа ажылдакчылар-биле четчелеп хандырарын доозар херек.

Колхозтарга болгаш совхозтарга бо ажылды организастаарынга улуг роль эки уксаалыг 40 ажыг кошкарларлыг болгаш 160—200 муң баш хойну тарыыр аргалыг Чадаанада, Кызылда мал тарып боозадыр күрүне станцияларынга онаажыр турбуже, ол станцияларның директорлары эштер А. Куклин биле Е. Строганов ажылды кончуг багай организастаан, колхозтар, совхозтар-биле чогуур харылзаа тутпайн, ажыл-агыйларже үрени эвээш чедирип турарлар. Кошкарларның үрезин дүрген чедирер айтырыгга почта салбырларының ылангыя автобус станциязының талазындан кошкак дуза көргүзүп турарын айытса чогуур.

Чаш малдың хорамчазын эвээжедир, хураганнардан дук алырын көвүдедир сорулга-биле ажыл-агый бүрүзүнге эрте чорудар тарып боозадылганы октябрь 15-ке чедир доозар ужурлуг. Бо хуусаага чедир тараан хойлар кышкы болгаш эрте часкы үеде азы январь 15-тен март 20-ге чедир ооллаар.

Тарып боозадылга — хой ажылында чугула хемчег. Бо айтырыг СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның, районнарның көдээ ажыл-агый инспекцияларының доктаамал контролюнга, колхозтарның, совхозтарның удуртукчуларының, мал ажылының тускай эртемниглериниң кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

Чаңгыс удаа ооллаашкында 100 хой бүрүзүнден 100 баш болгаш оон хой хураган алыры — тарып боозадылганы кайы хире шынарлыг чорударындан хамааржыр.

СЭКП Төп Комитединден болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, ССРЭ-ниң чогаалчылар Эвилелиниң Баштаар черинин секретары, шылгарангай совет чогаалчы **Федор Иванович ПАНФЕРОВТУҢ** аар болгаш үр аараанының соонда сентябрь 10-да мөчээнин СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели кажыдал-биле дыннадып тур.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

РСФСР-ниң Алдарлыг чурукчузу деп хүндүлүг атты тургузарының дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаатканы болза:

Уран чурулгазының, кааталга-чурулганың, театр-кааталга уран үүлүнүң ажылдакчыларынга болгаш улуетуң уран-чурулга кылыгларының мастер-шеверлеринге тыпсыры-биле РСФСР-ниң Алдарлыг чурукчузу деп хүндүлүг атты доктаадыр.

РСФСР-ниң Алдарлыг чурукчузу деп хүндүлүг аттың дугайында Дүрүмүн бадылаар.

Тараа дээш демисел ниитиниң херээ

Саван хөпээннекчизи — ажаап алыышкын ажылының база чугула кижизи. Тараа ажаап алыышкынынга чедишкиниг ажылдаан кайы-бир комбайнерниң дугайында болганчок-ла чугаалажы бээри билдингир болгай. Ажаалда ажылының талазы-биле оон чедишкиниг болуру— саван тырттып хөпээннээр кижиниң эки ажылыдан база хамааржыр.

Комбайнер — дүжүт ажаар агрегаттың кол кижизи. Оон ажааган тараазының саванын хөпээннекчи тырттырып, бөле каап турар. Саванны мал чеминге база малдың адаанга чадыг кылдыр хереглээр болгай. Колхозчу Д. Аракчаа комбайнның ажааган тараазының саванын тырттып, бөле каар ажылга кончуг кызымаан көргүскен. Кожа-кожа деп кылдыр бөле кагдынган саван хөпээннер хөй чыткылаар.

Чурукта: Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң саван хөпээннекчизи Д. Аракчааның ажылдап турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Шефтээшкин

Кызылдың башкы институдунуң физика-математика факультединиң 3-кү курузунуң студентилери дүжүттү кыска хуусаада ажаап алырынга дузалажыр дээш Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозунга чедип келдивис. Колхоз даргазы эш Киселев бисти, 39 кижини, үш бөлүк кылдыр үскеш, ийи бөлүктү шанга ажылдаары-биле эккелген, үшкү бөлүктү № 2 хову бригадазынче чоруткан.

Төп шанга барган ийи бөлүк дүнеки болгаш хүндүскү эвлчегде эвлчежип ажылдап кириптивис. Шанда кылыр ажыл аныз-бүрү: ховудан келген машиналарның тараазын дүжүрер, тарааны арыглаар, кургадыр, шанда тарааны арыглаар черлерже болгаш кургадыр машиналарже терге-биле дажыыр, арыглаан болгаш кургаткан тарааны чүдүрүп чорудар.

Төп шанда болгаш хову бригадазында ажылдап турар студентилер күш-ажылга кызымаккай чоруун көргүзүп, колхозчулар оларның кызымак кежээзин мактап турар. Шефтеп киргениниң баштайгы ийи хүнүнде тараа арыглап турар студентилер 167 тонна тарааны арыглаан.

Бо колхозта ажылдап турар студент бүрүзү дүжүттү кыска хуусаада чидириг чокка ажаап алырынга бодунуң кызымаккай күш-ажылчы үлүүн киирип, шудургу ажылдаарын хүлээнген.

К. КАРА-САЛ,
О. МОНГУШ,
Кызылдың башкы институдунуң студентилери.

ОБЛАСТА ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ БОЛГАШ КҮСКҮ АҢГЫС АҢДАРЫЛГАЗЫНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1960 чылдың сентябрь 10-да, хуу-биле)

Районнарның колхозтары	Кескен тараа	Кескен тарааның бастырылгазы	Ажаап алган кукуруза	Күскү аңгыс аңдарылгазы
Танды	56,3	44,6	67,2	20,4
Каа-Хем	47,3	64,6	73,5	12,7
Барыын-Хемчик	39,6	100,0	52,4	18,2
Чаа-Хөл	35,6	96,7	41,1	42,9
Сүт-Хөл	32,9	100,0	43,4	5,8
Улуг-Хем	29,5	94,4	38,1	17,8
Бай-Тайга	28,2	99,7	29,9	13,0
Чөөн-Хемчик	23,5	88,3	65,3	4,2
Өвүр	22,4	11,3	11,0	—
Бии-Хем	21,4	83,1	69,0	1,3
Тес-Хем	6,7	100,0	75,8	0,6
Совхозтар:				
«Барлык»	71,3	99,8	17,5	32,2
«Кызыл партизан»	70,7	48,0	28,3	0,6
«Межегей»	69,1	51,2	84,4	25,3
«Тиилелге»	54,8	79,2	83,3	1,0
«УТКА 25 чылы»	33,2	97,2	64,3	5,4
«Элегес»	31,0	83,0	73,3	2,2
«Өөк»	13,9	54,8	87,8	—

Сентябрь 10-га чедир областа тараа культураларының кезилдези 41,0 хуу, оон иштинде колхозтарда 35,6 хуу, совхозтарда 52,5 хуу болган. Кукурузаның 58,2 хуузу ажаап алдынган. Күскү аңгыс аңдарылгазының планы областа 12,3 хуу, оон иштинде колхозтарда 13,4 хуу, совхозтарда чүгле 9,6 хуу болган.

ОБЛАСТА КҮРҮНЕГЕ ТАРААА САДАР ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИҢ КҮҮСЕТТИНИП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1960 чылдың сентябрь 10-да)

Районнар	Күүсеткен хуузу	Сөөлгү беш хонуктуң онаалдазын күүсеткен хуузу
Бии-Хем	47,4	195,3
Чаа-Хөл	39,2	28,1
Каа-Хем	36,9	109,7
Танды	33,5	78,1
Улуг-Хем	28,3	89,8
Чөөн-Хемчик	25,8	65,4
Оон иштинде совхозтар:		
«Межегей»	60,3	95,5
«Кызыл партизан»	38,9	49,7
«Тиилелге»	28,2	45,8
«УТКА 25 чылы»	13,5	47,2

Сентябрь 10-га чедир областа күрүнеге тараа садар хүлээлге 35 хуу, а беш хонуктуң онаалдазы 90,1 хуу күүсеттинген.

ОБЛАСТА МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНИҢ МЕДЭЭЗИ

(1960 чылдың сентябрь 10-да, хуу-биле).

Районнарның колхозтары	Сиген	Силос
Тожу	101,7	108,9
Чөөн-Хемчик	86,9	47,0
Өвүр	80,7	19,7
Эрзин	72,7	101,1
Каа-Хем	71,4	71,6
Чаа-Хөл	31,0	21,5
Улуг-Хем	29,2	29,2
Тес-Хем	28,3	71,7
Танды	28,2	47,4
Бии-Хем	27,4	35,5
Сүт-Хөл	24,8	44,4
Барыын-Хемчик	22,8	27,7
Бай-Тайга	16,0	26,2
Совхозтар:		
«Элегес»	89,5	16,5
«Барлык»	62,9	6,6
«Кызыл партизан»	56,4	25,3
«Тиилелге»	44,1	69,4
«Межегей»	42,0	61,4
«Өөк»	39,7	24,8
«УТКА 25 чылы»	30,7	15,5

Сентябрь 10-га чедир областа сиген белеткелиниң планы 46,5 хуу, оон иштинде колхозтарда 46,3 хуу, совхозтарда 48,6 хуу күүсеттинген. Силос планы областа 40,8 хуу, оон иштинде колхозтарда 45,6 хуу, совхозтарда чүгле 28,2 хуу күүсеттинген.

ПЛАННЫ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

Чаа-Хөлчүлер сентябрь 10-га чедир ниитизи-биле 10.660 гектар тарааның 3794 гектарын азы 35,6 хуузун ажаап алган. Күрүнеге тараа садарының планын район 39,2 хуу күүсеткен.

Колхозчулар болгаш механизаторлар тараа дээш демиселин сөөлгү хүннерде улам-на күштелдирип турар. Районнуң колхозтарында 30 комбайннар барык шупту ажылдай берген. Ленин аттыг колхозта комбайнерлер М. Шаалы, К. Шыырап, «Бурунгаар» колхозта М. Меспей-оол олар «С-6» комбайннар-биле хүнде 10 гектар тарааны ажаар тургаш, 13—22 гектарны ажаап келгеннер.

Шагаан-Арыг АТК-зының 25 машиналыг автоколонназы колхозчу чолаачылар-биле кады колхозтарның тараазын саадал чокка сөөртүп турар. Комсомолчу чолаачылар Селезнёв, Шипулин, Кузьмин база Талапов олар дүн-хүн чок ажылдап, тараа сөөртүр нормазын үргүлчү ажыр күүседип келген. Колхозчу чолаачыларның иштинден Ленин аттыг колхозта эш Базыр-Сат ышкаш өске-даа мурнакчылар база илереттинген.

Район төвүнүң ажылчы чоннары тараа хүлээп алыр пунктуда тарааны арыглаарынга болгаш кургадырынга хайыышкынныг киржип турар. Чаа-Хөл СТС-тың, райкүүскомнуң, СЭКП райкомунуң коллективтери, Чаа-Хөл ортумак школаның үстүкү класстарының өөреникчилери бо ажылга онза идепкейлиин көргүскен.

Ындыг болза-даа, бо чугула кампания ажылга чамдык коллективтерниң ам-даа четпес киржип турарын демдеглезе чогуур. Чижээ, районнуң коммунал ажыл-агый конторазының коллективи (начальниги эш Анфилов) мырыкай чоокта чаа тараа хүлээп алыр пунктуга ажылдаар 12 кижини эвилелдеп чорудар үжүрлүг тургаш, чаңгыс-даа кижи чоруттпаан. Чаа-Хөл райпозунуң баштаар черинин коллективи үш эвлчегте 26 кижини тараа хүлээп алыр черге ажылдадыры-биле чорудар тургаш, чүгле 16 кижи чоруткан.

Күрүнениң шыгамырынга тараа хүлээп алыр ажылга мындыг четпестерни ам болдурбас үжүрлүг. Күрүнеге тараа садарының планын дүрген күүседир дээш бүгү күштү мобилизастаары чугула.

С. ЛОПСАН.

Чаа-Хөл район.

Аяс хүннерде бүргег хөөннер

Бистер дыка эртен эрте партия райкомунуң бирги секретары Александр Михайлович Градобоевтиң кабинединге чеде бердивис. Секретарь шагда-ла чедип келген, колхозче хаптарынга белеткенген, ажылдаан олур. Ол бистер-биле мендилешкеш, бо Бии-Хем районунда чоокта чаа ажылдап эгелээн болзажок, ында байдалды, ылангыя мал чемнериниң белеткелиниң болгаш тараа ажаап алыышкынының чоруп турарының дугайын бистерге доңчу таныштырды:

— Бисте-даа мактаныр хире чүве чок, ынчалзажок районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилеринде бедик көргүзүглүг мурнакчылар бар болбайн аан—дээш, Александр Михайлович дүжүт ажаап алыышкынында болгаш мал чемнериниң белеткелинде мурнакчы бригадаларны, звеноларны, комбайн агрегаттарын аалады. Оон соонда, секретарь папкадан элээн сан-дамзылар ужулгаш, кол-кол саннарны адагылады. Ажаап алза чогуур 24000 ажыг гектар тараа культураларындан амга чедир (сентябрь 10) чүгле 4600 хире гектар тараа кестинген. Дужаттынган тарааның хуузу чүгле 47 чедип турар. Мал чемнериниң белеткели 27 хуу, силос салыышкыны 35-ле хуу—база-ла шоолуг чер албаан. Моон ап көөрге бисте байдал онза дүвүренчиг бооп турар...

Секретарының байдалды онза дүвүренчиг дээри-ле чөп. Чамдык таварылгада ону районга бо чылын агаар бойдустуң берге байдалындан: чайын изиг кандаашкындан тараа, сигеннің үнүжү эки эвес базза ажаап алыышкынның эге үезинде суггур чаашкын чамдыкта үргүлчүлеп, долу дүжүп турганындан болган деп база чугаалап болур-ла харын. Ынчалзажок Бии-Хемде тараа дүжүлү ниитизи-биле багай, аяс хүннер турбаан дээр болза шын эвес болур ийик. Чамдык черлерде үнүжү дески эвес дээрден өске далай дет чалгып чыдар алдын сарыг тараалар-даа хөй, аяс хүннер-даа тургулаан. Кол чүве ону ажаап алырынга колхозтарның багай белеткенгенинде болгаш организакчы база культура-массалыг ажылдың кошкаанда. Ол дугайын чоокта чаа бооп эткен районнуң коммунистериниң хуралынга шыңгыы чугаалажып, область солуннарынга шүгүмчүлеп бижип-даа тургулаан. Ынчалзажок бо талазы-биле шиитпирлиг эргилде эгелээни ам-даа билдинмес. Маңаа шупту эвес, чамдык чижектерден көрээли.

Ол районга дүжүт ажаап алыышкынының үезинде ажылдаары-биле келген Минусинск АТК-зының авто колоннаының начальниги Домрачев мынча деп турар: «Бистер ажылдаар дээш улуг күзел-биле келген бис, ынчалзажок машиналарывыс хүн-хүнү-биле анаа турар ужурга таваржып турар. Ылангыя «Хадың» колхозтуң комбайннарының септелгезин багай чоруткананындан олар 2—3 хире дескинигни кылгаш-ла турептар, ынчангаш бистин машиналарывыс оларны манап, анаа туруп турар. Ында хову бригадазының бригадири Гербунов ону эскербейн турар. Ажаап алыышкынның эгезинде «Тиилелге», «Хадың», «Искра» колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чуруму сандаргай, хөй-хөй кижилер боттарының хуу ажылын кылып, каттаар, мөөгүлээр чорукту бистер көрген бис. Байдал мындыг болганда ажыл-херек хожудап турбайн канчаар».

Бо одуруглар черле бадыткаттынып турар. Чижээ, эш Охотникова даргалаан «Хадың» колхоз сентябрьның 9-ка чедир Туранның тараа хүлээп алыр пунктузунга чаңгыс килограмм-даа тараа дужаваан. Чамдык колхозтар кезип, бастырып каан тарааларны кам-хайыра чок аажылап турар таварылгалар база бар.

Ажаап алыышкынче районда баштай киргеш, бо талазы-биле мурнап турар «Искра» колхозка чогум-на шак ындыг болган. Колхоз суурунуң чанында төп шанга хөй тарааны ажык черге кыры шывыг чок, кайы хамаан чок төп турганындан ол тараалар изип, үрелир чоокшулап турда, чүгле область организацияларының киржилгези-биле Кызылдың тараа сайгарар баазазынче сөөртүп, база өске-даа хемчеглерни алганындан 300 тонна тараа сайгартынган. Шанда эвээш эвес тараалар чаъс чаганындан малгаш, довуракка холужа берген чыткылаар, а ол-ла шанда эвээш эвес тарзаны сайгарып болур хире адаа асфальтылыг, кыры шывыглыг черлер бар, «а бо тарааны чүге олче үрбас чүвел?»—деп айтырарга шаң эргелекчизи Валя Зеленевских: «Аңаа үрезин урар чүве» деп харылап турар, колхоз даргазы Дежнев-даа, партия организациязының секретары Габидов-даа: «ында онза чүү боор» дээр хевирлиг харылап турарлар. Ажык черге чыткан тарааның шыгы улуг болбайн канчаар. Ынчангаш ол колхоз Туранның тараа хүлээп алыр черинче шыгы 30 хуу ажып турар тарааны чедиргеш, ол черни база бергедеп турарының ужуру бо.

Көдээ ажыл-агыйының чугула кампаниязын чедишкиниг шиитпирлээринге ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга чидиг, дээштиг культура-массалыг ажыл улуг рольду ойнаары чугаажок болгай. Бо талазы-биле байдал кандыгыл? «Эш Бессмертных удурткан агиткультбригаданы-даа организастаан, чер-черде агитаторларны-даа тургускан»—бис деп райком секретары эш Дордуп-оол чугаалап олурар. Оон ындыызыла шын. Ынчалзажок чер-черде ажыл-ишчилериниң чугаалап турарыбиле алыр болза, бо талазы-биле байдал ыракта-ла четпес тургустунган.

Бистер «Кызыл-тараачын» колхозтуң Билелиг фермазының чоогунда силос салып турар звенога чеде бээривиске ында ажыл-ишчилер дораан-на ол дугайын чугаалаанар:

— Бир ай ажыг үеде кино-даа көрбедивис, лекция, беседа-даа болбаан, агитаторлар бар деп сураан дыннаар-дыр бис—деп, Мзады Сундуй, Маады Тарков болгаш өске-даа эштер хомудап турдулар. Шынавыла сөөлгү үеде делегейде болгаш бистиң чуртувуста чугула болуушкунларны, ылангыя Африкада чаа күрүнелериниң дугайын, Конгода байдалды дыннаваан болдулар. Ынчаарга ол фермада эш Манчымаа секретарылаан партия эге организациязы бо чугула херектиң хажыызында турар ужуру чүл?—деп айтырыг чалгаар тургустунуп кээр. Ол-ла колхозтуң Ак-Бужурда № 2 хову бригадазының механизаторлары база ынчаар хомудап турарлар:

— Чүгле ам чаа силер кээриңер мурнунда колхозта партия комитединиң секретары эш Попов элээн хөй солуннар, журналдар төп кааш баарды, оон өске культура-массалыг хемчеглер ховар бооп турар—дээш комбайнер эш В. Цыбин биске мырыай кылыктаныш, алгыргылап чугаалап турган.

Оон туржук Минусинск АТК-ның Туранның бодунда турар чолаачылары безин «дыка үр үеде кино, концерттиң чүгле сураан дыннап келдивис, хостуг үеде оларны көөр дээрге, районнуң Культура бажының хаап каан турар» деп турарлар. Бо дээрге барымдаа-дыр.

«Искра», «Кызыл-тараачын» колхозтарның хову турлагларында, шаңнарында көргүзүглүг агитация, лозун, плакаттар кончуг ховар болгаш хана солуннар, дайынчы хуудустар барык көзүлбес.

— Чамдык черлерде ажыл-ишчилер чүге ынчаар хомудап турарыл?—деп айтырарга партия райкомунуң секретары эш Дордуп-оол оюн-баштаа-даа билдинмес мынча деп каар:

— Оо! Ол дээрге черле ынчаар чугаалап чанчыккан улус боор, ажылды чорудуп, кинону көргүзүп-даа турза «чок, келбээн» дээрле болгай.

Кижи бодаарга бир эвес чидиг, дээштиг болгаш утка-шынарлыг культура-массалыг ажылды чорудуп турган болза, олар ынча дивээ дегдир.

Район төвүнге-даа, колхозтаргада чоруургга ажыл-херектиң хожудаашкынын чамдык кижилер чаъ чаашкынче чүүй казксаар хөөннер бар. Хамык ужур ында эвес дээрзин үстүнде чугааладывыс. Ынчангаш ам эгелээн аяс хүннерде, ындыг бүргег хөөннерни болдурбас херек.

Сентябрьның баштайгы он хонуу төнгенде безин мындыг болганда, районда байдалды дүвүренчиг дивес аргажок. Ынчангаш ол дүвүренчиг байдалдан уштунар, тарааны кыска хуусада чидириг чокка ажаап алыр дээш районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары шиитпирлиг хемчеглерни алыры негеттинип турар.

С. ШОЙГУ.

Хову турлагларында культура-массалыг ажылдар

Дүжүт ажаап алыышкынынче углаан

Районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын күскү дүжүт ажаап алыышкынынче угландырар дугайында доктаалды СЭКП райкомунуң бюрозу хүлээп алган. Ынчангаш колхозтарда партия эге организациялары культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын хову турлагларынче угландыр тургускан.

Районнуң Культура бажыңынын эш Григорьев удурткан агиткультбригадазы хову турлагларын кезип культура-массалыг ажылдарны чорудуп турар. Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде ук бригадада районнуң бүгү колхозтарының хову турлагларын ийи удаа эргип, ховунуң ажыл-ишчилеринге концерттерни, киноларны көргүспүшаан, өөнүү болгаш үннүг солунну үндүрүп, ацаа дүжүт ажаап алыышкынында бар турар чедиишкиннерни болгаш четпестерни чырыдып турар. Эш Григорьев, автоклуб эргелекчизи эш Сарыглар лекциялар номчуп, беседалар кылырлар. Агиткультбригада ам хову турлагларынче үшкү эргишкинни кылып үнүпкен. Бригаданың ойнакчыларындан эштер Сатырева, Севен, Седен, Майнагашева оларның уран түүлге салым-чаанныын демдеглээри чугула.

Ленин аттыг колхозта көдээ клубтуң массовиги эш Чүлдүкке удуртурган бот-тывынгыр уран түүлдүң бригадазы мал-чеми белеткеп турарларга болгаш тараажыларга концерти 7 удаа, шиини — 2 удаа үндүргеп, кинону 10 удаа көргүскен. Хову турлаанда кызыл булуң эргелекчизи эш Ховалыг ажыл-ишчилерниң культурлуг дыштанылгазын организастап, эки ажылдап турар. Клубта киномеханик эш Кызыл чаа-чаа киноларны хову турлагларында доктаамал үндүрүп, көрүкчүлериниң кино талазы-биле негелдезин эки хандырып турар. «Кызыл тараачын» колхозтуң хову турлагларына ыраажыларның, хөөмейжилериниң, уран номчукчуларның, танцычыларының көргүзүглерин бо-ла көрүп болур. Көдээ клуб эргелекчизи эш Дамбыш клубтуң септелгезин доскаш, культура-массалыг ажылын күскү хову ажылынче угландырган. Сталин аттыг колхозта көдээ клуб бодунуң ажылын база-ла хову турлаанче угландырган. Эш Дамдын удурткан өдээ артистериң уран көргүзүү тараажыларны магададып, оларны ажыл-ишче улам хайныктырган. Колхозта библиотека эргелекчизи Өлчей Бора-Булактың хову турлаанда өжер библиотеканы организастаан. Анда кызыл булуң эргелекчизи эш Ада Куулар ажыл-ишчилериниң культурлуг дыштанылгазынга таарымчалыг байдалды тургузуп турар.

Моон-биле чергелештир чамдык партия эге организациялары культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын дүжүт ажаап алыышкынынче угландырбаан. «Октябрь 30 чылы» колхозта партия эге организациязының секретары эш Кыын-оол көдээ клубту болгаш библиотеканы холга албаан. Ол колхозтуң механизаторлары болгаш тараакылары дүжүт ажаап алыышкынын хайныышкынныг чорудуп турда, оларның ортузунга культура-массалыг ажыл барык чок. Харын хову турлаглары чоокка чедир-ле көскү агитация түүлдери-биле дериттинмээн турган. Колхозта клуб эргелекчизи эш Сайын уран түүл бөлүмнериниң киржикчилерин организаставайн турар. «Большевик» колхозта клуб эргелекчизи эш Тамбы-Сюрюн хову турлагларына культура-массалыг ажылдар чорударын уткап. Ында партия эге организациязының секретары эш Сенгилдээр ховунуң ажыл-ишчилериниң культурлуг негелдезин бодавастаан. Районда улуг колхоз—«Коммунизмче орукту» ап көөрге чөгенчиг байдалда. Ол колхозта ийи клуб бар, оларда хөй кижи киржикчилиг бот-тывынгыр уран түүл бөлүмнери бар турда-ла тараажылар ортузунга культура-массалыг ажылды чорутпайн турар. Хорумнуг-Кежиг клувунуң эргелекчизи эш Экер-оол элээн шимчеңгир ажылдап турза-даа, колхозта партия организациязы, колхоз баштаар чери ооң ажылынга боттуг удуртулга, дуза чедирбээн, а Чыраа-Бажының клувунуң эргелекчизи чогундан ооң ажылы шуут чорбастаан.

«Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы эш Ойдупаа, парторг эш Доржу олар колхозта клубтуң культура-массалыг ажылдарын чорудаынга кандыг-даа дуза чедирбейн, ооң ажылын үнелеп көрбейн турар. Чоокта чаа районнуң Культура бажыңының агиткультбригадазы Чаш-Терек шаңга чеде бергеш, ажыл-ишчилерге концерт көргүзүп, кино үндүрүп бээр деп турда, эш Ойдупаа келгеш:

— Хүндүскү үеде ажылга саат ужураштырар, кежээки үеде дыш бербес силер, бо удаада маңаа концерт көргүзерин чөпшээревес-тир мен—дээш, аалчыларга ширинн сөстер-биле харыылаан, оларны чорудупкан.

Культура-массалыг ажылдарны чаштыг болдурар дээш партия эге организациялары шудургу хемчегларни алыры чугула.

К. КУУЛАР,

СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Агиткультбригада

Чаа-Хөл районнуң Кара-Талда эш Хүргүлек эргелекчилээн көдээ клубтуң чанында 15 кижи киржикчилиг агиткультбригаданы организастаан. Ол бригада «Найырал» колхозтуң ажыл-ишчилериниң ортузунда агитация массалыг ажылдарны чорудуп турар.

Бригаданың киржикчилери «Найырал» колхозтуң Терезинде, Хем кыдыында хову бригадаларынга болгаш Кара-Талда сүт-бараан фермазынга чораан. Оларның көргүскен концерттерин колхозчу ажыл-ишчилер улуг сонуургал-биле көрген болгаш моон сонгаар-даа аалчылар болуп кээп турарын дилээннер. Агитбригаданың программазы колхозчуларның хүн бүрү ажыл амыдыралында бар түүлдер-биле харыылаштак.

Агиткультбригаданың кежигүннери концерт көргүзүглериндеи ангыда колхозчуларга беседаларны, номчулгаларны кылып берип, агитхуудустарны үндүрүп берип турар.

Д. МОНГУШ.

Пландан ажыр

Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары күрүнеге сүт садарының чыл планын сентябрь 1-де бүрүн күүседир деп хүлээлгени алгаш, сөзүн ээлээннер. Олар план ёзугаар күрүнеге 96,8 тонна сүттү дужаап, чылдың планын күүсеткеш, ам күрүнеге сүттү пландан дашкаар, хүлээлгеден ажыр дужаап турар.

Бо улуг алдарлыг херекти шиитпирлээрде колхозтуң баштаар чери, ында партия организациязы ферма ажылдакчыларының ортузунга дыка улуг организакчы болгаш политиктиг танылыга ажылын чоруткан. Саанчыларның, кадарчыларның күш-ажылының байдалын, материал-культурлуг амыдыралын экижиткен, кижи бүрүзүнге ажылдың негелдезин, харыысалгазын дыка улгаттырган. Лекцияларны, беседаларны, кино көргүзүлгезин болгаш өске-даа массалыг хемчегларни үргүлчү организастап, хана солуннарны, агитхуудустарны доктаамал үндүрүп, көргүзүг самбыразын, көжер библиотеканы организастаан.

Бо бүгү организастыг болгаш политикижидилгелиг ажылдың түпнелинде, колхозтуң ферма ажылдакчылары дыка кызымаккай болгаш бедик бүдүрүкчүлүг ажылдааннар. Колхозтуң аныяктар фермазының саанчылары Кара-Сал Зоя, Кара-Сал Бюрбүжек, Монгуш Кертик, Иргит Көк болгаш ооң-даа өске чамдык саанчылар эң эки көргүзүглерни чедип ап, Төрээн чуртунга биче эвес сүттү бергеннер. Кара-Сал Зоя бо чылдың 8 айларының дургузунда 13.896 литр сүттү саап, бир инектен-не ортумаа-биле 1737 литр сүттү сагган, Кара-Сал Бюрбүжек — 13.470 литрни, а бир инектен — 1347 литр сүттү, Монгуш Кертик — 11.529 литрни, бир инектен — 1281 литр сүттү, Иргит Көк — 10.064 литрни, а бир инектен 1258 литр сүттү саап ап, сүт дээш демиселдиң тиилекчилери болганнар.

Чуртка хөй-хөй сүттү бээр дээш калбарган чаруштың мурнакчыларынга алдар!

Алды муннуң орнунга он сес муң

Бии-Хем районда «Өөк» совхозтуң куш фермазынга баарга, алдын баштыг кара-хүрең өдүректер хөлде, херим иштинде иминейнип-ле турарлар. Чүгле мында, фермада эвес, ооң чоок-кавызында хөлдерде, хөлчүктерде мырыңай эңмежок!

— Бо ферма-инкубаторга мурнунда чылдарда инкубация таарымча чок болуп, салган чуургаларның хөй кезии боттанмайн баар чүве, а бо чылын инкубацияга салган чуургаларның 75 — 80 хуузу боттанды — деп, ферманың кол куш ажаакчызы Григорий Филимонов чугаалап олурар.

Куш фермазының ажылчыннарының чедиишкинниг ажылдап турарын, ында хөй куш боттары-ла хөречилеп турар. Совхозтуң бүдүрүлге планында 2000 кыс өдүректер бар, олардан бо чылын 4 муң чаш төл алыры көрүнген. Ынчангаш совхоз чеди чылдың ийиги чылы — 1960 чылда өдүректи 6000 баш чедир өстүрер турган. Ферманың ажылчыннары организастыг ажылдап, куштуң ажаалгазынче, инкубацияже кол кичээнгейни салгаш, алды муңнуң орнунга он сес муң өдүректи өстүрүп, совхозтуң өдүрек өстүрер планын үш катап күүсеткен. Инкубацияны шын кылып тургаш, 2 муң баш өдүректен 16 муң чаш төлдү өстүргени черле улуг чедиишкин-дир.

Инкубацияны сайзырадып, куштуң баш санын өстүрүп, эт бүдүрерин көвүдедир сорулга-биле совхозтуң дирекциязы мал эмчизи Сергей Максимовту куш фермазында дакпырлап ажылдаткаш, инкубация кылырын даандырган. Дирекциянын даалгазын ёзугаар, Максимов фермаңың ажылын удуртуп, инкубацияны чоруда берген. Баштайгы эллчегде, июль айда сес муң чуурганы олурткан, түңнели багай эвес болган, 6 муң өдүрек алдынган. Ферманың ажылдакчылары, Сергей Максимов ийиги инкубацияга белеткел ажылын хынамчалыг чоруткаш, он ажыг муң чуурганы олурткан. Ол база-ла эки түңнелди көргүскен, 10 муң куш алдынган. Бо чылын ийи удаа инкубация кылгаш ферманың ажылчыннары 16 муң өдүрек алган, оларның өзүлдези дыка эки, 8 муңну эткe белеткээри-биле тускай азырап турар.

— Совхоз өдүрек өстүрер планын хуусаа бетинде оранчок ажыр күүсеттивис, а өдүректен 11 тонна эти ап, күрүнеге садар планны 16 тонна чедирер сорулга салып алган ажылдап турар улус бис, ол күүсеттинер — деп, Сергей Максимов, Григорий Филимонов олар чугаалап олурарлар.

Ферманың ажылынга, өдүректерни ажаап өстүреринге совхозта школаның үстүкү класстарының өөреникчилери Зоя Оюннуң, Галя Путинцеваның, Мария Дикпанның улуг ролдуг болганын демдеглээри чугула. Бо школачылар чайгы практикада совхозтуң бүдүрүлгезинге, куш фермазынга ажылдаары-биле совхозтуң директору эш Хвостовка чедип келгеннер. Евгений Кондратьевич хүлээп алгаш, куш фермазынче чорудуп каан. Мал эмчизи Максимовтун, кол куш ажаакчызы Филимоновтуң башталгазы-биле куш ажаарының аргазын өөреникчилер дүрген шинчээдип ап, өдүректерни боттары ажаай бергеннер.

Совхозка бо чылын куштуң баш санын көвүдедиринге комбайнер Вениамин Беленковтуң киржилгези улуг болган. Ол ам куш фермазы-инкубаторнуң механигинде ажылдап турар. Инкубация үезинде электри энергиязын шын таарыштырып, доктаамал бир дески чылыгны, чырыкты берип турганы-биле инкубациялаан чуургалар хуусаазының боттанган.

Совхоз фермазының ажылдакчылары куштуң баш санын улам-на өстүрүп, эт бүдүрерин көвүдедир сорулга-биле 10 муң өдүректи арттырып алыр деп турар. Совхозтуң девискери, ам турун турар ферма-инкубатор суг куштары өстүреринге дыка таарымчалыг. Хыыргыыштыг хөлдерде, хөлчүктер эңмежок, частыг үелерде шалбаалар эңдерли бээр. Маңаа чүгле өдүрек эвес, өске-даа суг куштарын өстүрүп болур. Бо дугайын совхозтуң тускай эртемниглери, дирекциязы өөренип көрүп турар.

— Бо чыткан хөй хөлдерде, хөлчүктерлиг чер совхозтуң ажылдаачеринге санаттынып турар, ында болза-даа ажык-орулга бербейн чыдар. Моон соңгаар маңаа куш ажылын, ылаңгыя суг куштарын өстүрүп сайзырадыр сорулганы салып турар чүве—деп, совхозтуң директору Е. Хвостов чугаалап олурар.

Совхоз 1961 чылда, чеди чылдың үшкү чылында, 100 муң ажыг өдүректерни өстүрүп, күрүнеге 200 тонна өдүрек эъдин садарын планнап турар. Ол болза, совхозтуң 1958 чылда күрүнеге саткан ниити эъдинден 12 тонна хөй болур.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

Экижидери негеттинип турар

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң № 2 хову бригадазында партияның агитас-массалыг болгаш организакчы ажылы кончуг багай тургустунган. 1960 чылдың часкы тарылгазының үезинде бригадага чүгле чангыс лозуң бижип аскан болгаш лекция, беседалар-даа болбаан. Күскү тараа ажаап алыышкынының үезинде партия организациязы агитас-массалыг ажылды экижидер боор деп бригада кежигүннери идегеп турган. Ынчалза-даа партия организациязы (секретары эш Балчый-оол) бо талазы-биле сагыш салбаан.

Ажаап алыышкын үезинде бригаданың ажыл-ишчилериниң ортузунда лекциялар, беседалар болгаш ыыткыр номчулгалар база-ла чоруттунмайын турар. Ында быжыглаан агитаторлар билдинмес. Бригада төвүнде көскү агитация эң багай тургустунган. Хана солун, агитхуудустар үнмейн турар болгаш көргүзүг болгаш хүндүлел самбыраларынга чүүдаа биживейн турар. Бригада төвүнде азып каан чаңгыс лозуңнуң үжүктери безин таныттынмас. Кино-чурук шуут үнмейн турар. Ында кызыл булуң дериттинмээн, ишти хирни ам беш хонуктан чайлыг күүседир мен—деп, эш Леонов чоргаар чугаалады.

Шак ындыг беш-ле минута иштинде чугаалажыг үзүлгеш, хову кораблиниң капитаны бодунуң дайынчы эжиндирии-биле чорупту.

— Каяа өөренген, чү мындыг онза бедик медерелдиг, техник билиглиг эрил? Кандыг ада-иениң азырап каан оглул?—дижип, демги-ле далаш-биле алган медээвисти ооң соонда таптыг кегжеп, дензилеп көөрүвүске: анаа-ла бөдүүн комбайнер, совет чоннуң база бир ажылчын оглу болду.

Даштындан көөрге ындыг-ла күдер улуг, мөге шыырак эвес, ортумак мага боттуг, сарыг баштыг, 40 хар ажып турар эр-ле болду.

1935 чылда-ла Ачинскиге комбайнерлар школазы дооскаш, Минусинск районга ажылдап чораан. Анаа көдээ ажыл-агый министерствозундан көдээ ажыл-агый мастери деп диплом-даа алган. Ада-чурттуң дайынынга киржип, шериг албанынга 7 чыл болганын казып кааптар болза 18 чыл иштинде ажылдап келген комбайнер-дир.

«Межегей» совхозунуң бүгү-ле ажыл-ишчилери, комбайнерлери, трактористери эш Леоновту чүгле хүндүлеп көөр эвес, ооң үлегер ап өөренип, ооң-биле чаржып, бүгү коллективтиң шимчээшкинин бурунгаар дүргедедип турар.

Бөдүүн совет комбайнер—эш Леоновтуң шак мынчалдыр ийи—үш, харын-даа беш кижиниң нормазын күүседип турарын кыдыра бодааргa кижи кайгаар онза чүве чок-ла ышкаш. А хандыр бодап, тайылбырлаар болза, коммунистиг ниитилелдиң кижизиниң—коммунистиг күш-ажылдың кижизиниң мөзү-шынарының тодаргай көстүүшкүнү ол. «Амыдыралдың бүгү-ле чажыттарын, ооң бүгү-ле тывызыктарын кижилерниң күш-ажылчы күжении шиитпирлээр» (М. Горький). «Маадыр дээрге, кижи ниитилелдиң эрге-ажыы дээш шиитпирлиг үелерде кылза чогуур чүүлдерни кылыптар кижи ол-дур». (Ю. Фучик) дээн чижектиг мергеннериниң сургаал домактары Леонов ышкаш күш-ажылчы кижилерни дораан-на сагындырып келир. Ынчангаш бистиң шак ындыг шоолуг-ла гураа дынналбас биче сеткилдиг күш ажылчыларывысты маадырлыг, алдарлыг херектерни кылып турар деп чугаалаары хөөрем эвес.

С. САРЫГ-ООЛ.

ХОВУ КОРАБЛИНИҢ КАПИТАНЫ

БАЙ-ХААКТА ЭРТЕН

1960 чылдың частыц үш айы бүрүү-биле кургаг кавыскалааш, чаашкын ховар чай болганының хараазы-биле оът-сиген, тараа-хадыланның үнүжү шоолуг-ла чер ап шыдаваанын чон көре тура-ла чула тутчуп-ла чайлады. Биеэ шагда болза, кац халап дүжүп, «шаг багы» келди-ле дижип, ужур эдерип — өрү тейлеп олурганы ол. А бистиң совет үеде ындыг «шаг багын» болдурбаан: күш-ажылчы чон бойдусту чагырып, ооң чаягаар болур кандыгдаа халаптарын совет эртем техниканың күжү-биле тиилеп шыдаар апарган. Ындыг болза-даа бистиң чамдык кижилеривистиң амыдыралында болгаш медерелинде капитализмниң, феодализмниң артыышкыннары ам-даа бар. Чижекке, чамдык кижилер ийикпе азы чамдык ажылагый черлериниң организас чогу, дем-күжүнүң адырыгы, чалгаазы дээрге коммунистиг күш-ажылдың ёзузунга канчап-даа эптежип шынзыкпайн, дүргени-биле бурунгаар хаа орган механизмге чам кире бергеш ышкаш моондактай бээри хаая эвес. Шак ындыг хоочу карашкы ышкаш артыышкыннар барын оваарымчалыы-биле эскерип, шыңгыы демисежир деп бистиң коммунистиг партиявыс амыр-соксаал чок айтып сургавышаан, өөредип турар ужуру-даа ында.

Ылаңгыя бир талазында, эң харыысалгалыг: чеди чылдың мергеш планын күүседириниң көстүп көрбээн кайгамчык хайныышкынының ийиги чылында, ийи талазында үстүнде чугаалаанывыс ышкаш, 1960 чылдың кышкы, часкы бергежигежинге бистиң областың чамдык районнарының чамдык колхоз, совхозтарының элээн-не мөгүдексеп турарындан илдец-дир. Өскээр чугаалаарга, эвилел чок, шүшпен, шимчээшкиннер болгаш кошкак туткан холдар көстүп келгилээн.

Чүүү-не эки багын, кошкак дынзыын үе-шагның мындыг таварылгалары тендиннедир маңнаптары аарыг кижиниң халыынын хемчээр термометрден артык болур эвеспе. Шынында 1960 чылдың күзүнү Таңды районда канчаар эртип турарын ужу-кыдындан-на көре кааптаалынар.

Сентябрьның дөрттүү эртенинде 6 шакта Бай-Хаак суур хайнып-ла үнген. Дүүн дүштен соңгаар район девискээринге чер-дээр аразын карангыладыр-ла хемчээл чок хөй аар кара суун үүп чадаан-даа ышкаш ол-бо ховуларжеээртиндир саарбышаан дүн-биле холужа берген чаашкындан арткан кылын-кылын кара булуттар эртенги хүнге чайырлаткан кайгамчык арыг ак-көк дээрде халаңайнын астынгылай бергилээн турганы. Шак ындыг эртенги дээрни бир-бир көрүп олурарга: Элегестеп, Сой-Бүрен бажы, Балгазын чедир, Таңды эдээнден дөө-ле Алгый-Хөл, Дустуг-Хөлдер ында Шоолдар бажы бүүрелчин даглар эдектеринче керлип кестүп чоруй баргылаан карак четпес ховуларда алдын сарыг тараалар аразындан кезек-кезек элеер ногаан кукурузаларны, ногаан булаларны өттүүнүп турганзыг-даа. Чер дээрниң ынчалдыр өттүүчүп ойнап турарын көрген кижи:

«Эх, кудай дөмей-ле бистиң совет чер-биле кагжып шыдавас-тыр сен. Чер сенден ыракта-ла каас, байлак ышкажыл. Чүте дээрге, черде кижилер бар, олар ону улам-на чаартып, улам-на каастап турар болгай. Ындыг болза-даа сен дыка мунгарава шиве. Совет кижилериниң холу сенээ четпес кыска эвес: айга чедир орукту сала бергенивисти көрүп тур сен: сээн делгеминде ужугуп турар эдеринчилерни, корабль-спутниктерни мээң база-ла кааскалгам деп чоргаара» деп чугаалаксанчыг. Че, ол-даа канчаар, бо Бай-Хаак суурже көрүүцерем. Суурнуң бажыңнары, ооң херим кажаалары чүзүн-баазын чечек, үүштен дапкыжап, ооң-моон кат-чимис сыстып, ышкыштап турган ышкаш. А бо анаада-ла тар кудумчуларда одарже үнген инек, кас, өдүрек, хаван ышкаш азырал мал айхозтар, совхозтар төптери дөгере-ле ындыг. Бай-Хаак дег тодуг, байлак чаагай, улуг, аныяк, эр, херээжен тараажылар болгаш машина, техниканың аг-шерии дөгере-ле дайынчы туружунда, хову турлагларында, бачым далаш өөрүшкүлүг, харыысалгалыг хостуг күш-ажылда, күстүн чагырга чок булганыглары-биле адыш тараа, куспак ишти мал чеми дээш дүн, хүн чок хүрежип, тиилеп турар. Ындыг үнүшкүр черниң довураа-биле үзеннип, дозуланып алганзыг, бүткүр боду, идик хеви дөгереле тараазыг, үнүшсүг пирт кара: черниң шеверлери, чемниң бүдүрүкчүлери кижилер кандыг-даа канчутка чүте девидээрил. Эрги артыышкыннарга олар кайын алдыр.

ХОВУ ТУРЛАГЛАРЫНДА

Бай-Хаак мурну самолёт хонажы сарыг деспекке эртен эрте ырак маа ында-мында үн алчып, кыйгыржып ырлажып турары, радиода Москваның дамчыдылгазы, чүк бүрүде трактор, комбайн машинаның ырак чоокку даажы-биле холужуп кээрде бир-ле хөгжүм. Бажыннардан кадак ышкаш шөйлүп үнген ыштар, суугулар кырын долган амданныг аъшчемниң мыжынайнып быжын турарын, агаар-салгынны безин семиртип турарын думчуун боду-ла чугаалап турар.

Шак мындыг районга демги ол—бо чыл болза кац халаптыг берге чыл дээрзи барык-ла билдинмес. Таңды аразының хөй-хөй суурлары колхозтар, совхозтар төптери дөгере-ле ындыг. Бай-Хаак дег тодуг, байлак чаагай, улуг, аныяк, эр, херээжен тараажылар болгаш машина, техниканың аг-шерии дөгере-ле дайынчы туружунда, хову турлагларында, бачым далаш өөрүшкүлүг, харыысалгалыг хостуг күш-ажылда, күстүн чагырга чок булганыглары-биле адыш тараа, куспак ишти мал чеми дээш дүн, хүн чок хүрежип, тиилеп турар. Ындыг үнүшкүр черниң довураа-биле үзеннип, дозуланып алганзыг, бүткүр боду, идик хеви дөгереле тараазыг, үнүшсүг пирт кара: черниң шеверлери, чемниң бүдүрүкчүлери кижилер кандыг-даа канчутка чүте девидээрил. Эрги артыышкыннарга олар кайын алдыр.

ХОВУ ТУРЛАГЛАРЫНДА

Бай-Хаак мурну самолёт хонажы сарыг деспекке эртен эрте ырак чоокта бараан харап, таалап органы-высты ам мырынай-ла кайы бир маадырның арнын көрүп, адын адап, ажылдап турары-биле таныжар дээш «Межегей» совхозтуң дөө-ле Дустуг-Хөл чанында беш дугаар бригадазының хову турлаа — одаанга хап чеде берээли.

Турлаг бо-дур. Үш хаалгалыг чаңгыс бажың, хыртың манзыдан кылган кухня. 30—40 кижи кире бээр савар чадыр. Ындыг түр далаш-биле хол баштап кылган эзтпелерде-даа солун чү боор. Хамык ужур оларны диргизип, хевир киирип турар чүве ону долгандыр чадан шөлде диргелген машина, техника, ону сүр-күштүг, дааш шимээнниг кылдыр хөделдирип — ажылга үнеринге белеткеп, дөстүнмейн турар кижилер комбайнерлер, трактористер, чолаачылар, механиктер, поварлар, шефчи сургуулдар.

Эртенгиниң 10 шак чеде берген.

— Эх, ожук шалың ам-даа мөндүнневишаан. Өртээ санаттынмас үнелиг минуталар дедир ээлбези-биле эртип-ле турлар — деп комбайнер бүрүзү дөстүнмейн, алгыра каап, адыштарын каккылаштыргаш, олуруп чадааш машинаның катап катап-ла долгандыр бакылап, ээрилге бүрүзүн долган шенеп, ылавылап турлар.

«С-6» дээр комбайннар турлагга ол-бо ээрлип кылаштап турда, аэродромда дүшкен агаарның кораблидаа ышкаш, тараага барып эжиндирип турда кээрге, далайда корабльле. А комбайнер дээрге-ле хову кораблиниң капитаны ол.

Шак ындыг ийи корабль хамыкты мурнай үнгеш, он гектар бышкан сулаже эжиндирип киирптерге элээн магадап көрүп, канчап чеде бээр чылдагаан тыппайн тургаш, бир-ле тура дүжер аразында хап чеде бергеш, мурнундаазы-биле чугаалажы кааптывыс.

— Экии, Силерниң-биле бичии чугаалажы кааптар чай бар ирги бе? «Шын» солуннуң редакциязындан келдивис.

— Экии, редакциядан келген эштер-биле чугаалашпас арга чок, бешле минута тура дүжүп болур бис. Ол дээрге ийи комбайнга 30 чүсчүк гектар черниң тараазын ажаап алырының минуталары-дыр—деп, хөөревишаан, комбайнер дүшкеш, бисче үткүй кылаштап кээп, хол тудушкаш, хүлүмзүрүп үргүлчүледи.—Бистиң маңаа доктаай хонган чылдагаанывыс бо-дур—дээш, үрелген демир дырбааш ышкаш шагбагар демир сыныын көргүспүшаан:—чү кончуг мелегей амытан мону ырадыр октавайн тараа шөлүнге каапкан чоор, кангырт, шыгырт дээрге дынай соп кааш дораан-на доктааганывыс эки болду. Оон башка бүгү бистерни кыргый шапкаш, бисти шак шагы-биле тургузуп ап болур турган — дээш хүнче көрдү.

Ооң дузалакчызы—штурвалный Василий Сергеевич Поленок ол аразында ында машиназын тудуп, сыйбап ылавылап тур.

— Мени Леонов Владимир Павлович дээр боор ийин—деп, комбайнер ам-па бисче «кыска чугааны дүрген эгелээли» дээнзиг ээлдек көрүүп келди.

— Ийе, бистер силерниң сураацарны дыңнаан бис. Совхозта силерни дээре ажылдап турарларның бирээзи дижир-дир. Ажыл-амыдыралынарны каш-ла сөс-биле чугаалай дыртып берип көрүцер ацар.

— Бо күстүн тараа ажаап алыышкынының изиг чымыжынга бис—бо эжим-биле баш удур-ла ыяк белеткени берген бис. «Комбайнывысты мырынай-ла хензиг кезик чамдыктарынга чедир—эки апчының ацнаар мурнунда боозун хынап кара боолап, оук-чемээн шыгжаары дег ажылдаан бис. Ооң-биле кады солун сеткүүлдерден чер-черде комбайннарның үлегер дуржулгаларын номчуп, черле доктаамал өөренмээже хоржок. Амгы үениң техниказы, ажыл дуржулгазындан чаңгыс-даа хүн чыдып кааргa карак мунгаштаалыр. «Тувинская правда» солунда тараа ажаалгазын эң кыска хуусаада эрттирер деп, «Кызыл партизан» совхозтуң комбайнерлериниң кыйгырыын номчуп, ону чөпсүнгеш хүлээп алдывыс.

— Силерниң алган хүлээлгецер чеже ийик?

— 25 ажыл хүнүнде 1200 гектар тарааны ажаап алыр дээн мен.

Бо хүлээлгемни херек кырында күүседир дээш, мурнундап-на күзеп чораанным: ийи комбайнны улап алгаш ажылдаар деп бодалымны директорга чугаалаарымга, экизи көрген, дораан-на чөпшээреди.

— Шыята, оон.

— Ажаалгаже хамыкты мурнайла август 20-де үнүптүвүс. Машинавыс-даа чорунгур: ындыг-мындыг сылдаңгы билдирбейн-дир. «Чог-ла кысканывыс хей барбаан-дыр» дижип, улам-на хей-аът кирдивис. Кежээ санап көрген, барык-ла ийи норма чеде берип-тир моң.

— Өскээр чугаалаарга хүннүң нормазын 200 хуу чедир күүсеткен ышкажыл силер?—деп бистиң бирээвис ылавылады.

— Ийе, ол хүн бис эртеп 7 шактан эгелээш кежээки шалың дүшкүже ажылдаан бис. Ындыг болза-даа ол баштайгы хүнде комбайнар улаашкынын таарыштырып, эвинге киирип алырынга хөй шак оскунган бис. Ылаңгыя август 21 хүнүнде учётчиктиң кежээки медээзи бисти шуут-ла чалгыннандырган. Хүнде 100 га тараа ажаап, беш норма ажырыпта берип-тир бис—дээш, эш Леонов черле ийлендир салыпкан чоруур бөргүн солагай талазынче улам дыгый кедип алды.—Оо, ол хире чедиишкиниң кол-ла чылдагааны чү деп бодаар силер, Владимир Павлович?

— Хамыкты мурнай-ла минута бүрүзүн камнап алырында. Тараада ожук шалың кургааже машинада өртүнги дег, эдип алгы дег ажылды **дуне-даа кылып алыр херек.** Ажылдап кирген соонда ийи шак чораашла беш минута доктаап, ыяк көрүп хынап ал. Бо аныяк эштер мырынай-ла машина туруп алгыже чоруп, хөлүн эрттирипкеш, баш удур көргеш минутада эдип алыр чүвени бүдүн шакта соктаар.

Оон ынай ырак долгандырыгны кылгаш, хөй минутаны камнап ап болур. Чамдыкта ийи километр узун, дооразы 200—300 метр черлерни долгангаш дарыы ээр черлерге оскунар минуталарны камнап алыр бис...

Ол хире солун чугаа кидин-не эгелеп турда штурвалчы эш Поленок кожуп каан ийи комбайнын ыяк хынап каапкаш, кээп манагзына бээр ышкаш, а ол-ла улуг шөлдү долганган сөөлгү комбайн база-ла диңмиревишаан чоокшулап олур.

—Оон ынай минута халас чашканнап болур хайлыг чылдагааннар чүлче, эш Леонов?

— Оо, ол хай карак чивеш дээр аразында бооп болур. А ажылды организастаанындан болур «аар-саар» азы бо-ла таваржы бээри: септелгениң шынары багай болурга чү болурул? Кара өлүм—техниканың кинчизи ол. Бис баш удур-ла комбайннарывыстан тараа дозуп алыр чолаачылар-биле комбайн доктаатпайн, кожа чоруп олура дозуп алырын дугурушкаш, оон баштайгы долганган соонда кайы душка чорувуста бункер долуп кээрин боттары эндевес, дозуп кээр: оон хөй минута камнаттынган. А агаар бойдустуң хенертен болур шаптыын безин чөп ажыглап болгай-ла: септелге селилге кылыр, оода чунар бажың кирип алыр дээн-аан.

— Силер бо сентябрь 4-ке чедир каш ажыл хүнүн кылдыцар? Чүүчүү кылып кааптыңар че?

— 9 ажыл хүнүнде 340 ганы бастырбышаан, кестирип ажаагаш, 359 ганы тавычалап кестиргеш, ниитизи-биле 800 ажыг ганы ажааганывыс бо. Моон алгаш көөрге, нормавысты ортумаа-биле 350 ажыг хуу күүседип турар ийикпе, алган хүлээлгемни ам бесс хонуктан чайлыг күүседир мен—деп, эш Леонов чоргаар чугаалады.

Шак ындыг беш-ле минута иштинде чугаалажыг үзүлгеш, хову кораблиниң капитаны бодунуң дайынчы эжиндирии-биле чорупту.

— Каяа өөренген, чү мындыг онза бедик медерелдиг, техник билиглиг эрил? Кандыг ада-иениң азырап каан оглул?—дижип, демги-ле далаш-биле алган медээвисти ооң соонда таптыг кегжеп, дензилеп көөрүвүске: анаа-ла бөдүүн комбайнер, совет чоннуң база бир ажылчын оглу болду.

Даштындан көөрге ындыг-ла күдер улуг, мөге шыырак эвес, ортумак мага боттуг, сарыг баштыг, 40 хар ажып турар эр-ле болду.

1935 чылда-ла Ачинскиге комбайнерлар школазы дооскаш, Минусинск районга ажылдап чораан. Анаа көдээ ажыл-агый министерствозундан көдээ ажыл-агый мастери деп диплом-даа алган. Ада-чурттуң дайынынга киржип, шериг албанынга 7 чыл болганын казып кааптар болза 18 чыл иштинде ажылдап келген комбайнер-дир.

«Межегей» совхозунуң бүгү-ле ажыл-ишчилери, комбайнерлери, трактористери эш Леоновту чүгле хүндүлеп көөр эвес, оон үлегер ап өөренип, ооң-биле чаржып, бүгү коллективтиң шимчээшкинин бурунгаар дүргедедип турар.

Бөдүүн совет комбайнер—эш Леоновтуң шак мынчалдыр ийи—үш, харын-даа беш кижиниң нормазын күүседип турарын кыдыра бодааргa кижи кайгаар онза чүве чок-ла ышкаш. А хандыр бодап, тайылбырлаар болза, коммунистиг ниитилелдиң кижизиниң—коммунистиг күш-ажылдың кижизиниң мөзү-шынарының тодаргай көстүүшкүнү ол. «Амыдыралдың бүгү-ле чажыттарын, ооң бүгү-ле тывызыктарын кижилерниң күш-ажылчы күжении шиитпирлээр» (М. Горький). «Маадыр дээрге, кижи ниитилелдиң эрге-ажыы дээш шиитпирлиг үелерде кылза чогуур чүүлдерни кылыптар кижи ол-дур». (Ю. Фучик) дээн чижектиг мергеннериниң сургаал домактары Леонов ышкаш күш-ажылчы кижилерни дораан-на сагындырып келир. Ынчангаш бистиң шак ындыг шоолуг-ла гураа дынналбас биче сеткилдиг күш ажылчыларывысты маадырлыг, алдарлыг херектерни кылып турар деп чугаалаары хөөрем эвес.

С. САРЫГ-ООЛ.

Шын орукту шилип алган

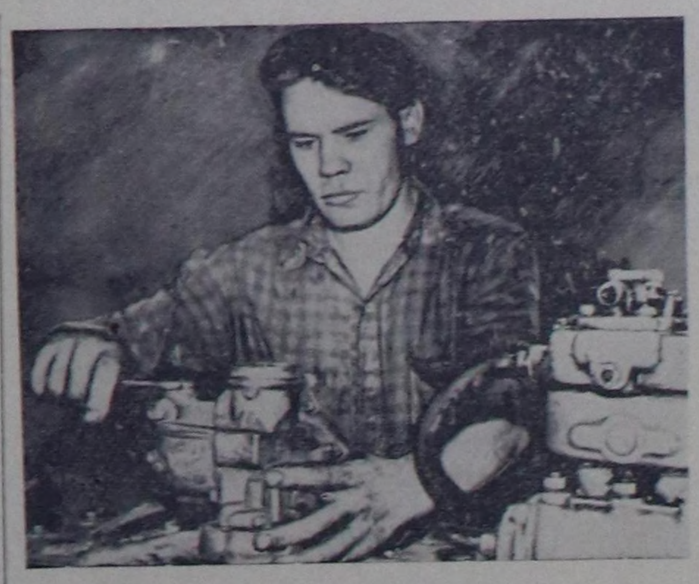

Көдөө ажыл-агый транспортунуң АТК-зының бичии клувунга кирип келирге, кижиниң кичээнгейин бир-ле дугаарында «Коллективтиң эң дээре кижилери» деп мурнакчыларның чуруктарын азып, каастаан самбыра хаара туда бээр.

Ол ындыг болбас-даа аргажок, ол дээрге чеди чылдың ийиги чылының бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш чарышка коллективте шылгараан кижилер-дир.

Бир мурнакчының чуруунуң талында мынча деп бижээн: «В. С. Изместьев — 1960 чылдың ийиги кварталының бүдүрүлге планын 158 хуу күүсеткен». Чуруун ылавылап көөрге оожум шырайлыг, шоваа характарлыг аныяк оол болду. Ооц дугайын сонуургаш, АТК-ның начальниги Алексей Федорович Громовтуц кабинединге кире бердим.

— Виктор дээрге ажылынга кызымак, сагылга-чурумнуг, күүсединчел, үрей кылыр деп чүвени билбес, коллективинге хүндүткелдиг, ёзулуг-ла эр хей чүве — деп, Алексей Федорович чугаалай-дыр.

Бо болза ажылчын кижиниң дугайында эң-не чылыг болгаш эки сөстер-дир. Шак ындыг сөстерни Виктор бодунуц ак-сеткилдиг күш-ажылы-биле чедип алганы чугаажок.

Ынчаарга Виктор Изместьев деп кымыл ол ынчаш дээрзин тодаргай таныжып көрээли.

Викторнуц адазы — Самуиль Трофимович Изместьев бүдүрүлге черинге чээрби беш ажыг чылдар ажылдап келген, кадржаан ажылчын-дыр. Ол ам «Коммунтудугда» дарганнап турар.

Виктор ажылчын өг-бүлеге өскен болгаш бичезинден-не күш-ажылга хандыкшылдыг чораан. Ону адазын дөзээн-дир деп-даа чугаалап болур. Алдыгы классты доскаш-ла даг экспедициязының мастерскаязынга слесарьга өөренип киргеш, удатпаанда-ла тускайлац ажылдаар слесарь болу берген. Ол чорук ооц ынчан ажылдап турган коллективинге-даа, ооцдуц ада-иезинге-даа өөрүнчүг болган.

Ажылга дүрген мергежип, чаныыга берген чорук, ооцдуц бажын чоорту «эьттендирип» эгелээн. Орай кежээге чедир хоорай кезип, кылаштаннаары-даа дам барган мындыг. Оон алгаш көөрге, ооц ажылдап турганы бүдүрүлге чери-даа, ада-не-даа ооцдуц чүгле канчаар ажылдап турганын сонуургаш, а ооц кандыг орук-тап бар чыдарын, эш-өөрлери кымнарыл деп чүвени сонуургаш көрбээни илдеп.

Хүнер, айлар эртип-ле турган. Виктор эки ажылдавышаан, орайга чедир кылаштаннаар чоруун-даа үргүлчүлевишаан. Ооц түшнели кончуг багай болган. Кезек ооцдар кемниг херек үүлгедип, кеземче хереэнге онаажы берген. А оларның аразында Виктор-даа бар мындыг. Херек нарын болганы-биле, кеземче база шынгыы болган. 10 чыл. Бо дээрге ада-иениц болгаш коллективтиц кижизидикчи ажылының четпес болганының түүнели-дир. Ам үүү боор, үүлгедиг болдунган, херекти шииткен-дир, ындыг болганда хуусааны эрттирер апаар. 5 чылды эдип-чазаар ажылга эрттиргеш, Виктор хуусаазының бетинде хосталып үнүп келген.

Оглунуц шын эвес оруктап чоруп турганын, ону эки кижизидип шыдавааның дугайты ада-не ол беш чылдарның иштинде шүжүт-биле бодап, баштарын туттунуп турганнар. Ындыг болбайн канчаар. Авазының аа-сүдүн ээп өскен, эрге-чассыг оглу багай херекке онаажып, кеземчеге кире бээрге сагыш амыр олурар адаие кайда боор.

Эдип-чазаар черден үнген дораан-на Виктор көдөө ажыл-агый транспортунуц АТК-зынга слесарьлап ажылдап эгелээн.

Коллектив Викторну чылыы-биле хүлээп алгаш, слесарьлап ажылдаар машинаны хүлээдип берген. Ажылга кызымак, эптигээлдек аажы-чанын ол бодунуц коллективиниц ажылдакчыларының мурнунга дораан-на көргүзүп, хүндүткелди чаалап ап шыдаан.

— Эрткен үедеги чазымны кажан-даа дапкырлавас дээш, амыдыралга шын орукту шилип алган мен деп, Виктор чугаалап турар. — Ниитилелге ажыктыг ажылды канчаар кылырын, кымнарныц-биле эдержип болурун ыяк бодап алган мен.

Кижиниц келир үези, аас-кежии, өөрүшкүү бодунуц чонунга төлептиг күш-ажылда деп чүвени Викторнуц тодаргай билгени ол-дур. Коммунизм дээрге чаагай күзээшкиннер-биле эвес, харын кижилерниц чогаадыкы күш-ажылы-биле, дидим бодап тывышкыннары-биле тургустунар дээрзин база билгени ол-дур.

— Автомашиналарның кезектерин септеп-селириниге Викторнуц кылган кезектери тергиин ынаныштыг болуп, өске слесарьларга үлегер апарган деп, Алексей Федорович чугаалаар чорду.

Ай санында-ла кылыр ажылының нормазын 150 хуудан кудулатпас мен деп хүлээлгени Виктор ап келген. Ынчангаш ол сөзүнге үргүлчү ээ болуп, 180 — 200 хуу чедир күүседип турар.

— Бо дээрге ёзулуг-ла эттинген эр чүве, а мурнунда хей-ниитиниц корум-чурумнуц үрекчизи болуп, шиитирип чораан болза, ам дээрге харын ындыг үрекчилерге удур демисел чорудар дружина отрядының дружиначызы болу берген. Ол болза бистиц коллективтиц, мында хей-ниити организацияларының ацаа улуг идегели-дир. Ол идегелди ол шынчы сеткил-биле бадыткап шыдаар дээрзинге бүзүрелдиг бис деп, начальник ынаныштыг чугаалап орар.

Виктор чүгле бедик мергежилдиг слесарь болурун эвес, харын бедик эртем-билиглиг кижи болурун база күзеп турар.

— Ам Таңдының «Революцияның чалбыыжы» колхозунче тараа ажаап алыышкынынга киржири-биле чоруптарым бо, а оон келгеш ажылчын аныяктарның кежээки школазынга өөренир мен деп, Виктор чугаалаарга, начальник олургаш:

— Ол черле коччуг эки-дир, удавас кызырган шактыг ажыл хүнүнче шилчиир болгай бис, ол дээрге сен ыяшкаш ооцдар, кыстарның өөрениринге, дыштанырынга, улам-на таарымчалыг байдалды бистиц партиявыс биле чазаавыстыц тургузун берип турары ол-дур—деп кагды.

— Ол шын-дыр, начальник, а мен-даа орайтавааңда колхозче чоруптайн — дээш, начальниги-ниц холун дыцзыг туткаш, Виктор чорупту.

Эчизинге чедир эттинген, амыдырал-чуртталгазынга ёзулуг шын орукту шилип тыпкан ооцдур деп, эш Громов-биле ийилээ чугаалажып олурдувус. «Кижи өзер, кидис шейлур, шаг-шаа-биле турбас, чавылдак көгү-биле турбас» деп тыва улустуц үлегер домактарын ынчан сактып ордум.

Чоокта чаа Виктор Изместьевтин амыдырал-чуртталгазынга эцне өөрүшкүлүг хүн болган. Коллективте комсомол организациязы ону ВЛКСМ кежигүнүнге бир үнбиле хүлээп алган.

— Төрээн чурттуц чаагай херээ дээш улам эки ажылдаарымны, өөренирими болгаш чурттаарымны өөрүм силерниц мурнуцарга хүлээнип тур мен—деп, Виктор даңгыраглаан.

Кемниг херек үүлгедип, кеземче. херээнге онаажып чораан аныяк оол хереэн арттирип, бодунуц буруузун туюлунга чедир билингеш, бистиц Коммунистиг партиявыстыц болгаш чонувустуц кижизидикчи улуг ажылының ачызында бөгүн бүдүрүлгенин мурнакчызы болуп, Ленинчи комсомолдуц хүрээлецинде кирип турары ол-дур.

Үшкү разрядтыц слесары, мурнакчы бүдүрүлгечи Виктор Изместьв чеди чылдыц мурнакчыларының аразындан ады астыкпайн, ажыл-ижинге улуг чедишкиннерлиг, аас-кежиктиг болурун күзеп каалы.

Чурукта: слесарь В. С. Изместьев станогунда ажылдап тур.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Фото С. Феоктистовтуу.

Агиткультбригада хову турлагларында

Таңды районнуц «Тиилелге» совхозта көдөө клуб эргелекчизи эш С. Седеп-оол удуртқан агиткультбригада совхозтуц хову турлагларында дүжүт ажаап алыышкынында ажылдап турар чонга солун концерти көргүзүп турар. «Крокодил совхозта чоруп тур» деп солунну олар доктаамал үндүрүп турар.

В. КАЛЗАҢ.

Ферманың мурнакчылары

Бии-Хем районнуц «Кызыл тараачын» көдөө ажыл-агый артелиниц Билелигде сүт-бараан фермазының саанчылары болгаш кадарчылары малдың продуктулуун бедидер дээш кызымаккай ажылдап, бо чылдың сес айларының дургузунда сүттү бүдүрер, база күрүнеге садар талазы-биле эки түцнелдерни чедип алган. Ферма ол үениц дургузунда 120 тонна сүттү саап, сүт саар планын күүсеткен.

Элбекшилдиг сүт дээш саанчыларның аразында калбарган социалистиг чарыштыц мурнуку одуруунда дуржулгалыг саанчы Байыр Элеской чоруп турар. Ол, сес айлар иштинде он бир инектериниц инек бүрүзүнден-не 1551 литр сүттү саап алган. Ол ышкаш саанчылар Эник-оол, Менги, Комбулдай Шура, Баян Шангыштай олар саап турары инектериниц бирөзүнден-не 1400—1400 литр сүттү саап алган.

Оон ацгыда ферманың Билелиг бажында молдурга кадарчылары Даваа Маады, Калбак-кыс Маады олар боттарының кадарып турары молдургаларын эки семиртип, чүгле август айда 120 молдургаларынга ниитизи-биле 2278 килограмм немелде семиртилгени алганнар.

Амгы үеде ферманда ниитиниц малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш демисел организастыы-биле чоруп турар. Ферманың мал чеми белеткээр бригадазы 100 тонна сиген белеткээр планын бүрүн күүсеткен, ам силос салыышкынынче кирген. Баштайты каш хонуктарда ол бригада 600 ажыг тонна көк сула силозун салган.

Б. КУУЛАР.

ТУДУГ СААДАВЫШААН

Кызыл хоорайга болгаш обласка чуртталга бажыңнарын тудар пландаа чугула черни эөлеп турар 96 квартиралыг бажыңның тудуун эң оожум темпилиг, чавыс шынарлыг кылып турар дугайында шүүмчүлелдиг үүлду бо чылдың июль 29-та үнген № 176 «Шынга» парлаан турган. Ол ышкаш ындыг шүүмчүлелдиг материалды «Тувинская правда» солунга бижээн. Область солунларынга үнген шүүмчүлелдиг үүлдерни «Тыва тудуг» тудуг-монтаж эргелели ол бажыңның тудуунда ажылчыннарның хуралынга чугаалажып көрбүшаан, тудугнуц темпизин дургедедир, шынарын бедидер талазы-биле чамдык чугула хемчеглерни ынчаарда боттандырган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюнуц байырлал бүдүүзүнде 96 квартиралыг бажыңны ажыглалга киирер дээш тодаргай графикти тургускаш, тудугжуларның санын көвүдеткен. Ындыг болза -даа, ол бажыңның тудуунуц темпизи сөөлгү үеде база катап оожумнап эгелээн. Штукатура ажылдарындан өске кол тудуг ажылдары сөөлгү хүннерде барык соксаан, будулга кылыр ажылчыннарны тудуг монтаж эргелели өске тудуг объектилериниче чорудуп эгелээн. Ынчангаш 96 квартиралыг бажыңны ноябрь эгезинде ажыглалга киирерден туржук, 1960 чылда ажыглалга киирери ам бергедеп турар.

Бажыңның үш подъездилерин шүкатурлаар ажыл ам-даа доозулбаан. Дөртку каъдының элээн хей өрээлдерин шалалаваан, штукатурлаваан, чаңгыс-даа комнатаның шалазын мынчага чедир будуваан, соңгалар рамаларын болгаш хаалгалар будуур ажыл август айның төнчүзүнде ара соксаан. Чуртталга бажыңының тудуунда бир кол харыысалгалыг сорулга болза, ооц одалга системазын мурнады тудары болгай. Одалга системазы чокта тудугну соок дүжүп келген үеде чорудар аргазы барык чок. Ындыг турбуже, 96 квартиралыг бажыңның төп одалга системазының котел тудуу бөгүнге чедир орту-даа кирбээн. Бажыңның тудуунга эргежок чугула материалдар сөөлгү үеде үзүктелип туруп берген. Соңга шилдерин амга чедир албаан. Шил чок болган ужурунда будуур, дозулаар, чугайлаар ажылдар база чорбастаан. Соңга шилдерин кайыын, зажан алыры билдинмес. Подъездилерниц чадажыгаштарын кылыр үүлдерни будуруп бээриниц чагын тудуг-монтаж эргелелиниц дуулаар ажыл-агый комбинадынга бо чылдың февральда киирген турган, а ол чагыг амга чедир күүсеттинмээн.

Чаа бажыңның тудуунда мастер эш Петров, бригадир эш Павлинов олар тудуг материалдарын камныг ажыглаар, тудуг шөлүнге арыг-шеверни, культураны тургузар талазы-биле ам-даа боттуг хемчеглерни албайн турар. Тууйбу, цемент, арматура, демир суугулар ышкаш чугула материалдар таварышкан-на черинде сандаргай болгаш үрелип чыткылаар, тудугнуц девискээринде янзыбүрү бок, үрелген материалдар ам шуут долган.

Кызылдың болгаш областың чуртталга тудуунуц планын күүседириниге кол черни эөлөөр ужурлуг 96 квартиралыг бажыңның тудуунуц саадап турар кол чылдагааны чүдел диве, бо чылын ажыглалга киирер чугула тудугну «Тыва тудуг» тудугмонтаж эргелелиниц начальниги эш Нестеровскийниц, кол инженери эш Трешенконуц талазындан харыысалга чок болгаш четпес удуртуп турарында. Ол бажыңны бо чылын ажыглалга киирер бе, азы хоорайның 1960 чылда тудуг планын үзер бе, деп айтырыг бөгүн тургустунуп келген. Бо дувураззиниг айтырыг ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиц күүскомунуц удуртукчулары эштер Красный, Забоев оларныц кичээнгейиниц төвүнге амга чедир кирбээн болуп турар. Ол бажынга чурттаар хамаатыларны оон тудуунга киириштирер дугайында эгелекчи чугула санал күүсеттинмээн. Бо чылдың сентябрь 4-те, дыштаныр хүнде 32, а сентябрь 11-де 9 хамаатылар ацаа шефтээр дээш келирге, кылыр үүлдерни айтып бээр, башкарар кижи чок турган.

Кызылда 96 квартиралыг бажыңның тудуун бо чылын доозуп, ажылчы чоннарга чаа чуртталга шөлүн бээр төлээде, ол бажыңның тудуун дургедедиринче, төп одалга системазын хамыкты мурнай ажыглалга киирериниче угланган тодаргай хемчеглерни дурген алыры хоорхүүскомдан, «Тыва тудуг» тудуг-монтаж эргелелинден негеттиниш турар.

Д. ИРГИТ.

Редакцияга чагаалар

Чоннуң негелдезин хандырар

Чурттуц иштинде болгаш даштыкыда хүн бүрүде бооп турар болуушкуннарны хамыктың мурнунда радиодан дыңнаар болгай. Ындыг турбуже, Каа-Хем районнуц «Совет Тыва» колхозунуц төвү — Суг-Бажы суурнуц чурттахчылары бистер радио үнүн 2 ай ажыг үеде дыңнавайн келдивис. Радиону ажылдадырын негээрге «приёмниктиц лампалары чок чүвени канчаар мен» дээш, радист С. Доржу чоннуц негелдезин хандырып бээринге сагыш салбайн турар.

Колхоз баштаар чери (даргазы эш О. Наксыл-оол), районнуц харылаа конторазы (начальниги эш Спрыгин) радиону септеп, ону чогуур хереселдер-биле хандырар болгаш ажылдадыр дугайында хемчеглерни база албайн турары шын эвес. Радио турар бажыңның септелгезин доосшайн базы арада соксаткан.

Сөөлгү үеде суурга кино база-ла шуут үнметтээн.

Ынчангаш радиону ажылдадыр болгаш кинону доктаамал үндүрерин суурнуц чурттахчылары хамаарышкан организацияларын негеп турар. Чоннуц бо чоптуг негелдезин сагыш човацгыр ёзу-биле көрүп, хандырып бээр ужурлуг.

С. ДОНЗУМ.

Машиналарже кичээнгей салдынмаан

Чаа-Хөл районнуц Ленин аттыг колхозунуц чамдык машиналарының септелгези четпес чоруттунуп келген. Оларны кым-даа хайгааравастаан. «ТГ 37-82» дугаарлыг машинаны септээр, моторун солуур дээш чазын хар мунгашта-ла тургузуп каан хевээр.

«ГАЗ-69» деп маркалыг, «ТГ 49-71» дугаарлыг чиик машина артык кезектер чогу-биле септеттинмейн, каш-даа ай эрткен. Оон капитал септелгезинче кичээнгей салдынмаан. Машиналар колдуунда тормоз чок. Оларны тормозтуг болдурары-биле айтырыг тургузарга, инженер Мандашпаа үргүлчү чылзып келген. Артык кезектер садар дээш айтырыг тургузарга, акша чок дээш колхоз баштаар чери хемчег албас. Машиналар тус-тус чолаачыларның бажыңнарының чанында турар, оларны чаңгыс-аай гаражка тургузарын чурумчутпаан.

Бензин кудар чер таңныыл чок, эзи турар. Ацаа кайы-хамаан чок кижилер чыглыр үүл база бар.

М. ХҮРЕҢ.

Номчукчунуң чагаазы

1953 чылда Сүт-Хөлдүц «Бора-Тайга» колхозунуц суурунга дооразы 8 метр, узуну 50 метр самаи кажаа тудуп эгелээн. Үр болбаанда хандзын доозупкан. Ам бо хүнге чедир ол-ла хеваар турбушаан, ам ону көөрге эрги «шивээ» бузундузу сагышка кирер.

1957 чылда самандан клуб тудуп эгелээш база-ла ара соксаап. Колхозтуц баштаар чери клуб тудуунуц дугайын көнгүс уттупкан. Ол тудуг база-ла «шивээже» шилчий бээр ирги бе дээш колхозчулар хараарган турар. Уттупканнарны сагындырбышаан, мооц адаанда ырны аян тудаал:

Ырак эвес кожалары—ишкинчилер
Ындыг бажыц тударына мергежилдиг.
Ыятпайн, эгенмейн дуза дилеп,
Ынаар шапса «чажам» дивес айтып бээрлер.

Э. КЕЧИЛ-СООЛ.

СОЛУН УЖУРАЖЫЫШКЫН

Таңды районнуц «Совет Россия» колхозтуц Чагытайда тараажыларынга болгаш механизаторларынга чоокта чаа чогаалчылар Степан Сарыг-оол, Байкара Хөвецмей аалдап чораапнар. Дүжүт ажаап алыышкынының түлүк үеинде чогаалчыларны көдөөниц ажыл-ишчилери улуг өөрүшкү-биле хүлээп алганнар.

Бо ужуражылага баштай сөс алган, Тыванын сураглыг чогаалчызы Степан Агбаанович Сарыг-оол чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының болгаш моон соцгааргы чогаадылга планының дугайын көдөө номчукчуларга чугаалаан. Ол ышкаш дараазында сөс алган чогаалчы Байкара Дамчаевич Хөвецмей база-ла бодунуц чогаадыкчы ажылының дугайын чугаалаарга, чыылганнар сонуургап дыңнаннар.

Ол солун болгаш чылыг ужуражылга тараажыларның дилээн ёзугаар С. Сарыг-оол «Баштайгы ыр», «Мөнге алдар», «Экизин аа» болгаш өске-даа шүлүктерин чугаалаарга, хову турлааның ниити барагынга ыржым-шиппиц турган, чүге дээрге көдөө ажыл-ишчилерниц сонуургааны ол хире. База Байкара Хөвецмейниц «Шүгүмчүлекчи» деп шоодуглуг расскалын бала оон ам чогаадып турары «Келир үениц кижилери» деп чогаалында үзүндүнү тараажылар чылыг хүлээп ап, улуг сонуургал-биле дыңнаннар. Ынчангаш тараажылар-биле чогаалчыларның аразында ужуражылга солун, чылыг болган.

Б. ТҮЛҮШ.

СОЦИАЛИСТИГ ЛАГЕРЬ—ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ ДЕПШИЛГЕНИҢ БУЗУЛБАС ЧӨЛЕҢГИИЖИ

Эльбаның эриктериниден Янцзы хемге чедир, көрей сыннардан Соңгу албани Альпыларга чедир — Европа болгаш Азия диптериниц аажок улуг делгемнериниде күчүлүг социалистиг лагерь чаптылган. Чаңгыс аай, бузулбас социалистиг өг-бүлеге сырый каттышкан улустарның туктарында: найырал, тайбың, депшилге деп сөстер бижиттинген. Ол сөстер чаа тургузугнуц политиктиг утка-шынарын, ооц идеялыг угланыышкынын илередип турар. Социалистиг тургузуг кижилерге өөрүшкүнү болгаш чаагай амыдыралды берип, кижи төрелгетениниц эң-не алыс күзелдерин практиктиг ажыл-херектерге боттандырган. Делегейниц социалистиг системазының төрүттүнгени—ол дээрге делегейни чаартып турар марксисчиленинчи идеяларныц тиилелгези болур. Ол системаның догуннаашкыны төөгүлүг хөгжүлденин бүгү чорудулгазынга шиитпирлиг салдарны чедирип турар.

Делегейниц социалистиг системазы ам-даа аныяк. Ынчалза-даа бүдүрүлгениц социалистиг аргазы болза, капитализмниц кажан-даа билбээни ындыг темпилер-биле экономиканы, техниканы, культураны, эртемни бурунгаар хөгжүдер, ажылчы чоннуц амыдыралы деңнелин бедидер арганы берип турар артык күштерлиг. Бүгү социалистиг чурттарны катай алырга, продукцияны кижи санынга өөскүштүр бүдүрер талазы-биле капиталистиг системаны ам безин ашкан. Социалистиг лагерьниц чурттары чер бөмбүрээнниц девискээриниц чүгле дөрттүц бир кезиин ээлеп турар, ынчалза-даа олар 1958 чылдың төнчүзүнде делегейниц үлетпүр продукциязының үштүц бир кезиин бүдүрүп үндүрген, а 1965 чылда ооц чартык кезииниде хөйну бүдүрүп үндүрер болур.

Социалистиг тургузугнуц күжү болза улус ажыл-агыйының бүгү адырларын хөгжүдеринге акы-дунма чурттарның чедип алганы аажок улуг тиилелгелеринде илереттинип турар. Сөөлгү ийи чылдарда социалистиг чурттарга үлетпүр бүдүрүлгези 33,7 хуу немей өскен, а капиталистиг чурттарда — чүгле 5 хуу болган. Социализм чурттарының үлетпүр бүдүрүлгезиниц хемчээли дайын мурнундагы деңнелден барык 6 катап ашкан.

Бүгү социалистиг чурттар социализмниц кол үндезини — аар үлетпүрну дурген хөгжүдүп турарлар. Социалистиг системаның тургустунарының үезинге чедир сайзырацгай индустриялыг чурттар чүгле Совет Эвилели, ГДР болгаш Чехословакия болуп турган. Чаа тургузугнуц артык күштерин ажыглавышаан, Кыдат Улус Республика 1950 чылдан 1958 чылга чедир үениц иштинде үлетпүр продукциязы бүдүрерин 10 катап көвүдеткен. Үлетпүр бүдүрүлгезиниц дайын мурнундагы деңнелин Болгария—9, Албания — 18, Польша—6 катап ажыг, Румыния болгаш Венгрия—5 ажыг катап улгаттырган. Шаанда хожудангай чораан хей-хей социалистиг чурттар үлетпүрнүц шапкын хөгжүдезиниц ачызында ам индустриялыг-көдөө ажыл-агыйлыг күрүнелер болу бергеннер.

Социалистиг сектор көдөө ажылагыйда база тиилеп турар. Ленинчи кооператив планы Чехословакияга, КУДР-га, Болгарияга, Моолга болгаш өске-даа чурттарга шиитпирлиг тиилелгелерни чедип алган. Румынияда социалистиг сектор чер шөлүнүц 80 ажыг хуузун, Венгрияда—70 ажыг хуузун ээлеп турар. Совет чурттуц болгаш акы-дунма социалистиг чурттарның ховуларында ийи миллион ажыг тракторлар ажылдап турар. Социалистиг чурттарның чаа техникабиле чепсеглеттинген көдөө ажылагыйы улуг көдүрлүүшкүнче бүзүрелдии-биле бар чыдар.

Социализм лагериниц чурттарында социализмниц болгаш коммунизмниц оруу-биле дүрген бурунгаарлаарының баштайгы белеткелдери тургустунган. Совет Эвилели коммунизмни калбаа-биле тургузарының программазын ам безин боттандырып турар. Улус демократиянның чамдык чурттары социализм тургузуушкунун доозуп турар. Кижиниц ажыл-чорудулгазының шиитпирлиг адырынга—материалдыг бүдүрүлгеге делегейниц социалистиг системазының делегейниц капиталистиг системазын ашкан артык күштүү хандыртынган турар үе ырак эвес.

Социалистиг лагерь — ол дээрге амгы болгаш эчис сорулгаларының ниитичизи-биле каңналган акы-дунма улустарның чаңгыс аай өг-бүлезидир. Социализм чурттарының боттарының аразында сырый жады ажылдажылга тургустунган, ооц ылгалдыг демдээ болгаш шынар талазы-биле онзагай үүлү болза, оларның кайы-кайызынга дузалажылга болур. Ол болза улустар аразының шаанда көзүлбээн мырынай чаа харылаалары-дыр. Совет Эвилели акы-дунма чурттарга 700 ажыг улуг үлетпүр бүдүрүлгелерни, ооц иштинден Кыдатта 245-ти, Румынияда—83-ту, Польшада—76-ны тударынга дузаламчыны көргүскен. Социализм чурттарының эртем, техниктиг харылзаалары, бүдүрүлге дуржулгаларының солчуушкуну, кадрлар белеткээринге дузаламчы болгаш кады ажылдажылганың өске-даа хевирлери экономиканы, эртемни болгаш культураны хөгжүдеринге онза ужурдузалыг болуп турар.

Делегейниц күш-ажылының социалистиг хуваалдазы, ылаңгыя ооц дээди хевирлери — бүдүрүлгениц специализациязы болгаш кооперастаашкыны акы-дунма чурттарның бүдүрүкчү күштерин дурген хөгжүдеринге чугула рольду ойнап турар. Амгы үеде ол чурттарның хей нурузунда улус ажыл-агыйының чүгле бойдус болгаш экономиктиг таарымчалыг байдалдары бар адырларын хөгжүдүп турар.

Делегейниц социалистиг системазының күчүзүнүц өзүлдези болза акы-дунма партияларның Москва декларациязынга бижээни амгы үениц дараазында характеристиказын чайыннанчаа-биле бадыткап турар: «Бистиц үениц кол утка-шынары болза, Россияга болган Октябрьның социалистиг Улуг революциязындан эгелээни капитализмден социализмче шилчиишкин болур».

Декларацияның болгаш Тайбының манифезиниц төөгүлүг түүнелдери социалистиг чурттарның аажок улуг чедишкиннери-биле болгаш улустар аразының болуушкуннарының бүгү чорудулгазы-биле бадыткаттынган.

Декларация биле Тайбының манифези амгы коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиниц дүрүмү, ооц тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселиниц программазы апарган. Ол төөгүлүг документилер коммунистиг болгаш ажылчын партияларны боттарының сорулгаларын тодаргай билир кылдыр чепсеглээн, пролетаржы интернационализмниц принциптеринге делегейниц коммунистиг шимчээшкининиц чаңгыс эвин быжыглаарынга, тайбынга ынакшылдыг болгаш демократтыг күштерниц сырый каттыжышкынын күштелдиреринге, тайбың дээш чаа дайынның белеткелинге удур демиселче улустарны мобилизастаарынга олар шылгарацгай рольду ойнаан болгаш ойнаарын үргүлчүлеп-даа турар.

Делегейниц социалистиг системазы чаңгыс аай эптиг болгаш сырый каттышкан. Ол чаңгыс аай эптиг чаа чайыннанчак херечилели болза социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төөлээлекчилериниц Бухарестиге ужуражышкыны болган. Социализм чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының улустар аразының амгы байдалының, социалистиг тургузуушкуннуц болгаш делегейниц коммунистиг шимчээшкининиц үндезин айтырыгларының талазы-биле үзел-бодалдарының ниити болуп турары чөвүлел хуралдың Дыңнадыында илереттинген. Чөвүлел хуралдың киржикчилери Декларацияның болгаш Тайбының манифезинин принциптеринге боттарының шынчызын бадытканнар.

Социализм чурттарының улустары кезээде боттарының бүгү ажылчорудулгазынга тайбыңга ынакшылдыг политикага чайгылыш чокка туржуп, бүгү делегейниц тайбың талалакчыларның күчүлүг шимчээшкининиц маңнайында чоруп турар. Совет Эвилелиниц болгаш бүгү социалистиг чурттарның даштыкы политиказының чиңгине шугуму болза, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының, тайбыңны быжыглаарының, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының болгаш «соок дайынны» узуткаарының политиказы болур. Бистиц үевисте дайын чайлаш

(Төнчүзү 4-кү арында).

1958 чылда медицина училищезин тергиин эки дипломнуг доосхан Мария Лещенкону Таңды районнуц эмнелге черинге ажылдаары-биле чоруткан. Аныяк медицина ажылдакчызы М. Лещенко амгы үеде чоннун хүндүткелин чедип алган, районнуц эмнелге черинде сестра хүлээлгезин кончуг эки ак-сеткилдиг, кызымаккай күүседип турар.

Чурукта: Мария Лещенко.

Фото В. Чапайкиннии.

Вильгельм Пик-биле чарлыышкын

БЕРЛИН. (СЭТА). Герман Демократтыг Республиканың президентизи, ГКП-ниң болгаш ГСЧП-ниң үндезилекчилериниң бирээзи, ажылчын аңгының херээ дээш идепкейлиг болгаш шылгарангай демиселчи Вильгельм Пик-биле күш-ажылчы Берлин байырлажып чарылган. Германияның Социалистиг чангыс аай партиязының Төп Комитеди турар бажың кажыдал шинчилиг. ГДР-ниң күрүне тугун болгаш кызыл тукту Төп Комитеттиң бажыңының кырында мөгейтип аскан. Бажыңның мурнуу ханазында кажыдалдың кара пөзү-биле хаажылаан Вильгельм Пиктиң чуруу.

Мөчээн кижиниң мага-бодун салган «Конгресс-залды» эртенгинин 9 шакта ажыткан. Кара-кызыл-алдын өңнүг ГДР-ниң сүлде демдээн чураан тукту болгаш ажылчын шимчээшкининиң кызыл тугун хааржак чанында халайты азып каан турган. Германияның төөгүзүнде эң-не баштайгы ажылчыннар болгаш тараалчыннар күрүнезиниң, немец ажылчын аңгының херээнге шылгарангайы-биле бараан болганы дээш Вильгельм Пиктиң шаннаткан орденнерин ооң чанында кызыл сыртыктар кырында салгылаан. Хааржактың мурнунда — Германияның Социалистиг чангыс аай партиязының Төп Комитединден салган дириг чечектер. Ооң дадаазыннарында: «Немец болгаш делегей ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай удуртукчузу—бистиң эживис Вильгельм Пикке кажан-даа уттундурбас турасказал» деп бижип каан. ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелинден, ГДР-ниң Улусчу палатазындан, Демократтыг Германияның Национал фронтузунуң Национал чөвүлелинден, Германияның Коммунистиг партиязындан, президентиниң канцеляриязының ажылдакчыларындан, дипломаттыг корпустан салган чечектерни базалаында турган.

Вильгельм Пик болза Берлиниң хүндүлүг хамаатызы турган. Герман Демократтыг Республиканың найысылалының мурнундан салган чечек болза ажылчын президентини берлинчилериң улуу-биле хүндүлеп болгаш аңаа изии-биле ынак болуп турганын илередип турар.

Вильгельм Пик-биле чарлыр дээш келген кижилер ГЧСП ТК-зының бажыныныңг кол ажиинче үзүлбес кылдыр шуужуп-ла турар. Оларның аразында ажылчын шимчээшкининиң киржикчилери чораан буурул баштыг кырганнар, хостуг немец аныяктар Эвилелиниң ак-көк өңнүг хептерин кеткен аныяк оолдар, быстар, машина тудукчулары болгаш демир-орукчулар, Берлиниң бүдүрүлгелериниң дайынчы дружиналарының кежигүннери, албан-хаакчылар, өөреникчилер, херээженнер. Дыка хөй кижилер аңаа уруг-дарыы-биле кады кээп турган.

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының удуртукчу ажылдакчылары боттарының ажиниң болгаш өңнүүнүң хааржааның чанынга база чеде бергеннер. ГСЧП ТК-ның бирги секретары В. Ульбрихт болгаш ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы О. Гротеволь, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүннери Г. Матерн болгаш Ф. Эберт олар баштайгы хүндүлел танныылынга турупканнар. ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүннери Г. Рау, В. Штоф, А. Нейман, Б. Лейшнер, Г. Варнкэ, Э. Хонекер, Э. Мюккенбергер, ГКП ТК-ның бирги секретары М. Рейман оларны солаан.

«Конгресс-залдың» иштинге кажыдалдың аялгалары куттулуп турар. Мөчээн президент-биле чарлыр дээш келген кижилер төнмес-батпазы-биле шуужуп-ла турган.

Доминикан Республика-биле харылзаазын Аргентина үскен

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентина биле Доминикан Республиканың аразында дипломаттыг харылзааларны үскен дугайын Аргентинаның даштыкы херектер министерствозу чарлаан. Аргентинаның президентизи Фрондисиниң ат салган декрединде чугаалап турары болза, Америк күрүнелериниң организациязының киржикчилери чуртарның даштыкы херектер министрлериниң Коста-Рикага болган чөвүлел хуралының резолюциязына дүүштүр Доминикан Республика-биле дипломаттыг харылзааларны Аргентина үскен.

Бүгү министрлер чазактан үнер деп шиитпирлээн

ТОКИО. (СЭТА). Сеулдан келген дыңнадыгны тайылбырлавышаан, япон радионуң дамчыдып турары болза, чоокта чаа Мурнуу Көрейниң чазааның хуралынга бүгү министрлер чазактан боттарының үнүп турарын медеглеп, билдириишкиннерни киргеннер.

КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сентябрь 8-те ук черге 15 шак 40 минута (Москваны-биле 22 шак 40 минута) турда, совет төлээлериң дилээн өзугаар КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралы эгелээн. Аңаа америк күрүнелер организациязының 1960 чылдың август 20-де Доминикан Республика дугайында хүлээп алган резолюциязын чугаалажыр. Чөвүлелдиң хуралынга ССРЭ-ниң төлээлекчизи В. В. Кузнецов бир дугаарында чүве чугаалаан.

Эйзенхауэрниң парлалга конференциязы

ВАШИНГТОН. СЭТА-ның корреспондентилери Г. Шишкин, М. Сагателян оларның дамчыдып турары болза: Эйзенхауэрниң чоокта чаа болган парлалга конференциязынга СЭТА-ның корреспондентизи президентиге дараазында айтырыгларны салган: «Дээрги президент, «чөптүг тайбыңны» быжыглаарынга, ылаңгыя бүгү делегейниң чепсегленнишкинин дүжүрер талазы-биле депшилгеге эргежок чугула бооп болур бүгү-ле чүүлдерни кылырынга Каттышкан Штаттар болгаш силер бодунар-даа белен деп эрткен парлалга конференцияларынга чаңгыс эвес удаа медеглеп турган болгай силер. Элээн хөй күрүнелериң чазактарының баштыңнары киржир ужурлуг Кол Ассамблеяның ам болур сессиязынга Каттышкан Штаттар болгаш силер бодунар ол сорулгаларны чедип алырынга кандыг чаа базымнарны кылыр деп бодап турар силер?»

Каттышкан Штаттар чепсегленнишкинни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле бодунуң билдингир туружун Кол Ассамблеяның сессиязынга тайылбырлаарын бодап турар деп президент демдеглээн. Оон ыңай Эйзенхауэрниң немей чугаалааны болза, чепсегленнишкинни дүжүрериниң кандыг талаларынга тодаргай дүжүп бериишкиннерге бодунуң чөпшээрежип турарын Каттышкан Штаттар чаңгыс эвес удаа айтып келген. Ынчалза-даа ооң дараазында ол-ла дораан Эйзенхауэрниң демдеглээни болза, чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле бодунуң туружунга Каттышкан Штаттар бирги эвлечгде контрольдуң болгаш инспекцияның айтырыгларын шиитпирлээрин мурнуку хевээр чедип алырын оралдажыр апаар.

Оон ыңай корреспондентилер Кол Ассамблеяның сессиязынга олуржуруп азы чүве чугаалаарын күзеп турар бе дээр дугайында хөй санныг айтырыгларны Эйзенхауэрге өаза салганнар.

Ол айтырыгларга харыылавышаан, сессияга олуржуру-биле Нью-Йоркче чоруптарым чадавас деп Эйзенхауэр медеглээн. Ынчалза-даа оон ыңай ооң илередип чугаалааныл өзугаар алырга, Хрущев-биле чидиг сөстерлиг пропагандисчи санал бериишкиннеринге киржирин күзевейн турар мен деп Эйзенхауэр медеглээн.

Америк разведчиктер турган Мартин, Митчелл оларның Москвага болган парлалга конференциязының дугайында айтырыгга харыылавышаан, Эйзенхауэрниң медеглээни болза, ылаңгыя дайын үезинде эвилелчилериниң аажок хөй армиязын командылап турган генерал болганымда, ындыг чергелиг болуушкун бүрүзү АКШ-ка кайы хире когаралды чедирип турарын эки билип турар мен.

Конго Республиканың сенадында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң корреспондентизиниң Леопольдвильден дамчыдып турары-биле алырга, Конго Республиканың сенады Лумумбага баштаткан чазакка бүүреп турарын 41 бадылаашкын-биле илергейлээн, аңаа 2 кижи удур бадылаан.

Конгода байдал

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизинин Элизабетвильден дамчыдып турарын өзугаар алырга, Конго Республиканың Төп чазааның шериглериниң баштайгы отрядтары Катанганың девискээринче кирген.

Лумумбаның медеглели

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Леопольдвильден дыңнадып турарын өзугаар алырга, Конго Республиканың премьер-министри Патрис Лумумба Каттышкан Нациялар Организациязының бүгү шериглерин Конгодан доп-дораан үндүрерин негээн.

Конгонуң армиязынга кыйгырыг

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА) Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң корреспондентизиниң Леопольдвильден дыңнадып турары-биле алырга конго армияга бодунуң чоруткан кыйгырыынга Конго Республиканың премьер-министри Патрис Лумумба «Бөгүнден эгелээш чазактың баштыңының болгаш Конго күрүнениң баштыңының хүлээлгелерин бодумга ап тур мен» деп медеглээн. Күрүнениң баштыны болбушаан, Лумумба конго армияның дээди кол командылакчызы база болуп турар.

КНО-нуң шериглерин ол черден үндүрер дугайында Конга Республиканың чазааның негелдези турбуже, КНО-нуң шериглери Конгонуң аэродромнарын болгаш Леопольдвильдин радиостанциязын эллээрин үргүлчүлевишаан турар деп корреспондент база дыңнаткан.

Айыыл чок чорук Чөвүлелин чыылдырарын Югославия негээн

БЕЛГРАД. (СЭТА). Танюг агентилели дараазында дыңнадыгларны дамчыткан:

ЮФУР-нуң чазаа Конгода байдалды катап чугаалажып көөрү-биле Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралын дораан чыылдырарын негезин деп айтыышкынны КНО-да бодунуң төлээлекчизинге берген. Колониалдыг күштериниң холгаарлаашкынының болгаш Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирлерин күүсетпейн турарының уржуу-биле ында байдал улуу-биле дорайтап турар болгаш Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хүлээп алган шиитпирлерин күүседир база Каттышкан Нациялар Организацияның ат-алдарын камгалаар сорулга-биле улам ыдайгы хемчегдерни алырын негеп турар.

Моолдуң чазак төлээлериниң Москвадан чорупканы

МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызы Д. Моломжамц баштаан Моол Арат Республиканың чазак төлээлери чоокта чаа Москвадан Төрээн чуртунче чорупкан.

МАР-ның улус ажыл-агый хөгжүлдезиниң үшкү беш чыл планының төлевилелиниң талазы-биле чөвүлежилгелерни болгаш экономиктиг айтыыглар талазы-биле чугаалажыышкынарны төлээлер Москвага чорудуп турган.

(СЭТА).

XVII Олимпий оюннары

РИМ. (СЭТА). Олимпий оюннарының он бешки хүүү бистиң аът мунарларывыстың чедишкинниби-биле эгелээн. Алдын медальды С. Филатовка тывыскан.

Делегей чемпиону В. Шамбуркин бодунуң ол адын сыкпаан. Биче араалыг боо-биле боолаар талазы-биле маргылдаага ооң түнели — 1149 саи болган, ынчангаш аңаа алдын медальды тывыскан. Ийиги черни база-ла совет адыгы М. Ниязов эллээн, ооң саны — 1145.

Чурукта: классиктиг хүреш талазы-биле маргылдаага аар дөзиниң мөгези Иван Богдан (Киев) алдын медальды чаалап алган.

Шүүлдениң 10 километр черге чүгүреринге ССРЭ-ниң чемпиону П. Болотников чайынналчак тиилелгени чедип алган. Делегейниң эң шыырак чүгүрүкчүлерин ол эрткен болгаш спорттуң бүгү төөгүзүнде ийиги бедик көргүзүгүн көргүскен, үүл дээрге 28 минута 32,2 секундада ол чүгүрүп келген. Дөртку черде А. Десятчиков (ССРЭ) — 28 минута 39,6 секунда.

Сөөлгү үеге чедир делегей чемпионаттарында улуг тиилелгелери чок болуп турган совет копье октакчылары эки түннелдерлиг болган. Шүүлде маргылдаага В. Цыбуленко копьени 84 метр 64 сантиметрге октапкан. Олимпий оюннарынга 80 метрден ажыр октапкан кара чаңгыс спортчу ол болган. Аңаа алдын медальды тывыскан.

Чиик атлетиканың бүгү-ле үш эстафеталарынга алдын медальдар дээш маргылдаалар сентябрь 8-те болган. Эр кижилериниң 4×400 болгаш хереженнериниң 4×100 метрге эстафеталарынга америк команда алдын медальдарны алган.

Эр кижилериниң 4×100 метрге эстафетазынга американнар мурнап келгеннер, ынчалза-даа маргылдааның чурумуи үрээн дээш, оларга алдын медальды бербээн. Алдын медальды немец спортчулар алган, а мөңгүн медальды—ССРЭ-ниң командазы алган.

Хереженнериниң бедикке халыырынга румын спортчу кыс И. Балаш кымга-даа аштырбаан. 1 метр 85 сантиметр кылдыр бедик халаваш, алдын медальды ол чаалап алган. Бодунуң эң чоок маргыжыкчыларын ол 14 сантиметрге мурнаан. Дөртку болгаш бешки черлерни совет спортчулар Г. Доля биле Т. Ченчик олар эллээн.

Делегей чемпиону совет штангист В. Бушуев чиик дөзиниң атлеттериниң маргылдаазынга тиилээн. Үш шимчээшкининиң түннелинде 397,5 килограммны көдүрүп, делегейниң чаа рекордун ол тургускан.

Гимнастика талазы-биле ийи күнүнүң маргылдаазының түннелинде бүүүрелдин-биле маргылдаага киржип турган совет гимнастылар команда талазы-биле бирги черни эллээш, XVII Олимпий оюннарының алдын медалын чаалап алганнар.

Римниң Олимпий оюннарының шүүлген чемпиону болгаш алдын медальдың алыкчызы совет спортчу Лариса Латынина болган. Мөңгүн медальды Софья Муратова болгаш хүлер медальды — Полина Астахова алганнар.

Гимнастиканың команда талазы-биле бирги чер дээш демиселге мөңгүн болгаш хүлер медальдары Чехословакияның болгаш Румынияның командалары чаалап алганнар.

Сентябрь 8-те шүүлде оюнга Совет Эвилелиниң болгаш Бразилияның баскетболчулары ужурашкан, 64 : 62 сан-биле совет баскетболчулар тиилеп алган. АКШ-тың баскетболчулары 112:81 сан-биле Италияның командазын тиилеп алган.

Селеме талазы-биле тус-тус кижилериниң бирги чер дээш маргылдаазынга олимпий чемпионунуң алдын медалын венгр спортчу Р. Карпати ап унген.

Сенятбрь 8-те орай кежээ олимпий чемпиону болур дээш демиселге чартык-ортумак дөзиниң штангистери кирипкеннер. Маңаа алдын медальды бистиң чурттуң Казаньдан чеде берген — 26 харлыг, спорт мастери Александр Курынов чаалап алган. Үш хевирниң классиктиг көдүрүлгелерге ооң түннели 437,5 кг болган, ол дээрге америк штангист Т. Кононуң тургусканы делегей рекордундан 7,5 кг хөй болуп турар. Ийиги черни Т. Коно (АКШ) эллээн—427,5 кг болгаш үшкү черни венгр спортчу Г. Вереш эллээн—405 кг.

Августуң 25-тен сентябрь 8-ке чедир 14 хүннериниң маргылдаларының дургузында чамдык чурттар дараазында санныг медальдарны болгаш очко-саинарны четкилеп алган: ССРЭ-ниң командазы 33 алдын, 21 мөңгүн болгаш 22 хүлер медальдарлыг. Ниитизи-биле Совет Эвилелиниң командазы 76 медальдарны алган, а ооң очко-саны — 504.

АКШ-тың командазында 32 алдын, 16 мөңгүн болгаш 15 хүлер медаль бар. Ниитизи-биле оларның чаалап алган медальдары 63 болгаш очко-саны — 410,5.

Германияның каттышкан командазының очко-саны 268,5, Италияның командазыныы — 191, Польшаныы — 127,5, Австралияныы — 120 болгаш Венгрияныы—118, ооң-даа өске.

Бут бөмбүүнүң шөлүнде

Область кубогу дээш Кызыл зонаның командаларының эллечглиг ужуражыышкынынга сентябрь 9-та, «Совет Тыванның беш чылы» стадионга «Динамо» биле «Торпедо» (пассажирлер АТК-зының) командалары ойнаанар.

Эллечглиг ужуражыышкынның баштайгы чартыында кайы-даа команда дидим эвес байдалдыг ойнап, удур-дедир бот-боттарының кошкак черлерин дилежип турганындан чапсарга чедир чүгле 1:1 деп санныг хайымнашкан.

Сөөлгү 45 минутада «Торпедо» командазы инициативалыг ойнап, буруугаарлап турган санны мурнай немеп апкан. Аңаа харыы кылдыр динамочулар удурланыышкынын күштелдирип, транспортчулардың хаалгазынга чоокшулап келирге бачым минутаның демиселинге транспортчу ойнакчы мячини холу-биле башкарыпканындан 11 метриң шиитклеп тевин-биле санны деннештирипкеннер. Оон эгелээш-ле демисел улам чидигленген. Арткан 15 минутаның 10 минутазында транспортчулар улам күштүг бурунгаарлап турганындан Юрий Белостоков ийи мячини немей киир тепкен, а оюнуң төнчүзүн үш-ле минута мурнадыр динамочулар бурунгаарлап келгеш солагай талакы халдакчы мячини оң талакы халдакчыга үндүрүп бээрге төп халдакчы мергени-биле дамчыдыпкан соонда, бирээни киир теп аар аргалыг болганнар. Ынчалза-даа оюн 4:3 санга «Торпедо» командазының чедишкини-биле доозулган.

* * *

Сентябрь 11-де, воскресеньеде «Совет Тыванның беш чылы» стадионга область кубогу дээш «Буревестник» биле «Торпедо» командаларының эллечглиг ужуражыышкыны болган.

Оюнуң ийиги чартыында «Торпедо» командазы ойнаарының инициативазын чаалап алза-даа, удурланыкчызынга каржы-хажагай чорукту көргүзүп турганын көрүкчүлер дыка эпчоксунган. Ол удаада транспортчулар ийи мячини киир теп алган болгаш оюн 3:2 болуп, «Торпедо» командазының чедишкини-биле төнген.

О. СИИРИН-ООЛ.

СОЦИАЛИСТИГ ЛАГЕРЬ—ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ ДЕПШИЛГЕНИҢ БУЗУЛБАС ЧӨЛЕҢГИИЖИ

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

чок деп чүве турбас дээр дугайында СЭКП XX болгаш XXI съездилериниң кылган төөгүлүг түннелдерин социалистиг чурттарның улустары долузу-биле үүлдүгүнүп хүлээп алган.

Ам дээрезинде империализм турып турда агрессчи бөлүктериниң дайынны өскүдүп болур аргазы чайлаттынмаан болбайнаан. Ынчалза-даа социализмниң күштери улам өзүп база быжыгып, тайбың дээш часкаан өвес, а улустар болгаш күрүнелер, янзы-бүрү политиктиг үзел-бодалдарлыг, чүдүлгелиг кижилер демисежип турар ындыг үеде чурттап турар бис. Ону кым билбейн турар болдур, ол кижиниң ажылчын аңгының күжүнге болгаш чогаадыкчы аргаларына бүзүревээни, социалистиг лагерьниң күчү-шыдалын чедир үнелевээни, капитализмден бодунуң артык күштерлиин бүгү улустарның мурнунга улам чайыннанчаа-биле көргүзүп турар социализмниң улуг хандыкчы күштерин көрбээни ол болур.

Бүгү делегейге социалистиг идеяларның тиилээринге дайын негеттинмес. Кижи төрелгетенниң социализмче шилчип киреринин төөгүлүг чорудулгазын доктаадып болбас. Капиталистиг система бодунуң үезин чурттап эрттирип турар.

Ол-ла үеде социалистиг система бүгү ажылчы чоннарның бүзүрелин болгаш деткимчезин бодунуң талазынче улам улуу-биле чаалап ап турар. Социалистиг лагерьниң чурттары ниитилел амыдыралындан дайынны чайладыр дээш кызымаккай демиселди чайгылыш чокка чорудуп турар. Ол чорук чаагай сеткилдиг бүгү кижилериниң алыс бодалынга, күзел соруунга, чүткүлдеринге дүгжүп турар.

Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа күрүнелер боттарының тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказын тодаргай базымнар-биле быжыглап турар. 1958 чылда-ла Совет Эвилели бир-ле дугаарында ядролуг чепсектериниң шенелдезин соксаткан. Социалистиг чурттар Оожум океанның районунга, Төп Европага болгаш Балканнарга атомнуг чепсектен хосгут зоналы тургузар дээш саналдап турар. Социалистиг системаның чурттары боттарының чепсектиг күштериниң саны 2 миллион 596,5 муң кижиге кызырганнар. Ам Совет Эвилели бодунуң Чепсектиг Күштериниден 1 миллион 200 муң кижини дагын кызырып турар. Социалистиг күрүнелер чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында совет саналды амыдыралга боттандырарын чедип ап турар.

Тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң баштыңында ажылчы чоннарның херээ дээш шылгаттынган болгаш шынчы демиселчилер—коммунистер чоруп турар. Бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партиялары социализм чурттарының акы-дүнма партияларының төлээлекчилериниң Бухарестиге хүлээп алган Дыңнадыын изии-биле чүүлдүгүнүп деткээннер. Бухарестиге болган чөвүлел хуралдың түннелиниң дугайында СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң резолюциязында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ниитилел хөгжүлдезиниң болгаш улустар аразының амгы байдалының чугула айтырыгларының талазы-биле үзел-бодалдары илереттинген.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының ниити күрүне конференциязы, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының, Болгарияның Коммунистиг партиязының, Румынияның Ажылчын партиязының, Көрейниң Күш-ажылчы партиязының, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының, Францияның Коммунистиг партиязының, Италияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеттериниң пленумнары Бухарест чөвүлел хуралдың түннелдерин делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң күштериниң чаңгыс эвиниң болгаш сырый каттыжыышкынның чаа илередиишкини, бүгү делегейде тайбының чөлеңгинжи — социалистиг лагерьниң буза шаптыртпас күжүнүң илергейлээшкини кылдыр үнелеп көргеннер. Янзы-бүрү чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партиялары Декларацияга болгаш Тайбының манифезинге боттарының чайгылыш чок шынчызын, чер делегейниң кырынга тайбыңны бүгү күштери-биле камгалаарынга боттарының шиитпирлиин медеглеп турарлар.

Амгы байдалдың чугула айтырыларының талазы-биле коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чаңгыс эптиг туружу ооза делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң марксизм-ленинизмге шынчызының херечилели болур. Коммунистиг болгаш ажылчын партиялар марксизм-ленинчи өөредиглериниң ойталаар ревизионисчи, догматчы болгаш чөөн сектанчы хажыдыышкыннарга, национализмниң кызыы үзелериниң илередиишкиннеринге ойтур шавыышкынны бээринге, марксизм-ленинизмни чогаадыкчы хөгжүдерин болгаш ону практика кырынга билдилиг боттандырарынга боттарының шиитпирлиин бадыткааннар. Коммунистиг болгаш ажылчын партиялар марксизм-ленинизмге шынчы чорукту тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселге келир тиилелгелериниң үндезини болур деп көрүп турарлар.

Совет Эвилели, социалистиг бүгү чурттар экономиканы, культураны, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын көдүрериниге, ниитилел болгаш күрүне тургузуун быжыглаарынга боттарының чедишкиннерин көвүдедир. Социализм политиктиг болгаш экономиктиг чаачаа туруштарны капитализмден улам чаалап ап турар.

Эш Н. С. Хрущевтуң чугаалаазы болза: «Совет Эвилелинде коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкуну — коммунизмче социалистиг чурттарның ниити шимчээшкининиң чардынмас кезии, марксизмниң тиилелгезин демдеглээн болгаш бүгү эрги делегейни силгээн улуг революстуг чаартылгаларның кезии болур. Коммунизм элегдел-түрегделден болгаш дайындан кижи төрелгетенни камгалап алыр деп бодунуң улуг төөгүлүг хүлээлгезин күүседир. Совет улустуң, марксизм-ленинизмниң тугунуң адаанга сырый каттышканы, делегейниң социалистиг лагериниң бүгү чурттарының улустарының тургузукчу күш-ажылы коммунизмниң тиилелгезин чоокшуладып турар».

Тайбыңче, келир чырыткылыг үеже орукту улустарга чырыдып берип турар марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының улуг чаартыкчы күжү социализм чурттарының төөгүлүг тиилелгелериниде боттанган.

А. ЛУТКОВЕЦ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көрүпер.

Редакторнуң ораалакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): «Эзергө өлүм» — 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда; биче залга: «Отелло» — 5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «1-ги чергениң капитаны» (делгем экранга): — 3,15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чаа Дели», 1-ги кезээ—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Орлан ыыс» — 4, 6, 8, шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг, үлетпүр килдистериниң 23-35 пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

Чагыг № 00902 Чагыг № 2188. Культура эргелелиниң типографиязы.